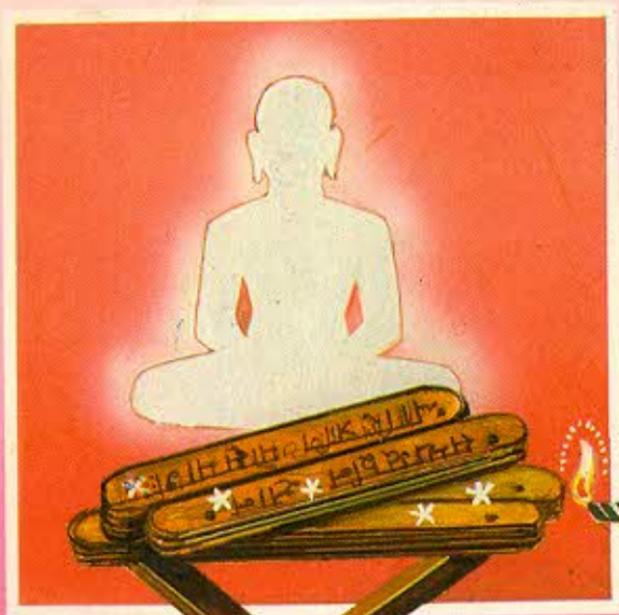

విశ్వాపదోక

౨౦

పండితరత్న
ఎ. శంకరాజ శాస్త్రి, ట్రస్ట్
జన్మ శతాబ్ది 1888-1988

ಜನ್ಮ ಶತಾಬ್ದಿ ಪ್ರಕಟಣೆ - ೧೪

ಶ್ರೀಮತ್ಪೂಜ್ಯಸಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಇಷ್ಟೋಪದೇಶ

ಲೇಖಕರು :

ಎತೂರು ಶಾಂತಿರಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಿ

ಪ್ರಕಾಶನ :

ಪಂಡಿತರತ್ನ ಎತೂರು ಶಾಂತಿರಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟ್ರಸ್ಟ್

ಜನ್ಮ ಶತಾಬ್ದಿ ೧೮೮೮-೧೯೮೮

ಆಶೀರ್ವಚನ

ಆತ್ಮನು ಹಿಂಸೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ಅಶುಭ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಪಾಪಕರ್ಮ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಆತ್ಮನು ಯಾವಾಗಲೂ ಶುಭ ವಿಷಯ, ಶುಭಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಬಂಧವಾಗುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಬಂಧದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ-ಸುಖವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವಂತೆ ಅಶುಭಕರ್ಮ (ಪಾಪ) ಬಂಧದಿಂದ ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ದುಃಖವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಪಾಪಕರ್ಮ ಬಂಧವು ಅವರವರ ಚಿಂತನೆಯ-ಭಾವನೆಯ ಪರಿಣಾಮವೇ ಆಗಿದ್ದು ನಮಗೆ ಯಾವ ಬಂಧವಾಗಬೇಕು, ಯಾವಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ತಿಳಿವು ಮೂಡಬೇಕಾದರೆ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರುಗಳು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ವಾಕ್ಯಗಳು ನಮಗೆ ಸದಾ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆತ್ಮನ ಉದ್ಧಾರವನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಆಚಾರ್ಯವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶಗಳು ಇದರಿಂದಲೇ ಮಾನವ ಜೀವಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಇಷ್ಟವಾಗಬೇಕು.

ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯಪಾದರಿಗೆ ಜೈನಧರ್ಮಿಯರಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿದೆ, ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದೆ. ಗಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿನ್ನವು ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದು ಅಶುದ್ಧವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾರವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಅಶುದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿದಾಗ ಶುದ್ಧ ಬಂಗಾರವು ಗೋಚರವಾಗುವಂತೆ ಅಶುದ್ಧ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಆತ್ಮನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವು ಗೋಚರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಎಲ್ಲ ಅಶುದ್ಧ ಭಾವನೆಗಳೂ ದೂರವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಇಷ್ಟೋಪದೇಶದಂತಹ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಉಪಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಎತೂರು ಶ್ರೀ ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸಕಲರೂ ಓದಿ ಮನನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತಿದೆ.

ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸದಾ ಅಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಪೂರ್ವ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪುನರ್‌ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ನೆರವಾದ ಮೈಸೂರಿನ ಧರ್ಮಬಂಧು ಶ್ರೀ ಕೆ. ರಘುಚಂದ್ರ ಅಜ್ಜಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಮರುದೇವಿ ಇವರುಗಳ ಕಾರ್ಯ ಸ್ತುತ್ಯಾರ್ಹ ಹಾಗೂ ಅನುಕರಣೀಯ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸನ್ಮಂಗಲವಾಗಲೆಂದು ಶುಭ ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ಕರ್ಮಯೋಗಿ

೧೩-೧೦-೧೯೮೮ ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಭಟ್ಟಾರಕ ಸ್ವಾಮೀಜಿ
ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ

ಸಮರ್ಪಣೆ

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶ್ರೀ ಕೆ. ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟರ ಸುಪುತ್ರರೂ, ಸದ್ಧರ್ಮಬಂಧುಗಳೂ, ಮೈಸೂರಿನ ನಿವಾಸಿಗಳೂ ಆದ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ಕೆ. ರಘುಚಂದ್ರ ಅಜ್ಜಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಧರ್ಮ ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಮರುದೇವಿ (ವೈನಾಡಿನ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಶ್ರೀ ಎಂ. ಎಸ್. ಪದ್ಮಯ್ಯನವರ ಸುಪುತ್ರಿ) ಇವರುಗಳು, ಅವರ ವಿವಾಹದ ಬೆಳ್ಳಿಹಬ್ಬ ಸಂವತ್ಸರದ ಸವಿನೆನಬಿಗಾಗಿ ಈ

ಇಷ್ಟೋಪದೇಶ

ಗ್ರಂಥದ ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ವೈನಾಡಿನ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಶ್ರೀ ಎಂ. ಎಸ್. ಪದ್ಮಯ್ಯನವರ ದಿವ್ಯಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಡಿತರತ್ನ ಎ. ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ೧೯೫೮ರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮರಾದ ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಣಜಿಲ ಅರವನೆಯ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಶ್ರೀವರ್ಮಶೆಟ್ಟರೂ ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ದೇಜಮ್ಮನವರೂ ಮುದ್ರಣಮಾಡಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರದಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ್ದರು.

ಈಗ ಈ ಗ್ರಂಥದ ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ಕೆ. ರಘುಚಂದ್ರ ಅಜ್ಜಿ ರವರು ಮುಂದಾಗಿರುವುದು ಶ್ಲಾಘನೀಯ ಹಾಗೂ ಅನುಕರಣೀಯ. ಈ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ತಪ್ಪು-ಒಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಸರಿಪಡಿಸಿ ಮೂಲ ಕೃತಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಅಪಚಾರವೂ ಆಗದಂತೆ ಎ. ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಮೂಲ ಮುನ್ನುಡಿ ಯೊಡನೆ ಹೊರತರಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಭಟ್ಟಾರಕ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು "ಶುಭಾಶೀರ್ವಚನ" ದಯಪಾಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಈ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಭಕ್ತಪೂರ್ವಕ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ತಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗದಂತೆ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಭಗವತಿ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್‌ನ ಮಾಲಿಕರಿಗೂ, ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅಂದವಾದ ರಕ್ಷಾಕವಚ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಸ್. ಪದ್ಮರಾಜ್ ರವರಿಗೂ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಾಕವಚವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬಿ.ಬಿ.ಡಿ. ಪವರ್ ಪ್ರೆಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು,
ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೧೫, ೧೯೮೮

ಪಂಡಿತರತ್ನ
ಎ. ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟ್ರಸ್ಟ್.

ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಧರ್ಮಪುರುಷಾರ್ಥವು "ನ ತಂ ವಿನಾ ಯದ್ಭವ ತೋರ್ಥಕಾಮೌ" ಎನ್ನುವಂತೆ ಅರ್ಥಕಾಮಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸಾಧನ ದಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಾತ್ಮನ ಪರಮಧ್ಯೇಯವಾಗಿರುವ ಮೋಕ್ಷ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೂ ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಆತ್ಮಹಿತಕಾಂಕ್ಷಿಯೂ ಧರ್ಮಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲ ದಂತೆ ಅರ್ಥಕಾಮಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಮೋಕ್ಷಪುರುಷಾರ್ಥ ದಲ್ಲಿ ಗುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಸಕಲಸಾಧನಗಳೊಂದಿಗೆದಾಗ ಅದನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಪರನಾಗಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಈ ಚತುರ್ವಿಧಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೋಕ್ಷ ಶಾಸ್ತ್ರ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಾರವಾದುದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಸಕಲವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸಾರವಾದುದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆ-ವೇದಾಂತವಿದ್ಯೆ. ಇಂತಹ ವಿಷಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ "ಇಷ್ಟೋಪದೇಶ" ಗ್ರಂಥವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಜೈನಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಪರಮಪೂಜ್ಯರಾದ ಪೂಜ್ಯ ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು. ಆ ಮಹಾತ್ಮರು ತರ್ಕ ವ್ಯಾಕರಣ ಆಗಮ ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಜೈನೇಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೂ ತತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ "ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ" ಯೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಶಭಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಯಂತ್ರ ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ "ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ" ವೆಂಬ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಸಮಾಧಿಶತಕ ಮತ್ತು ಇಷ್ಟೋಪದೇಶವೆಂಬ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು ದಿಗಂತ ವಿಶ್ರಾಂತಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಮೊದಲು ದೇವನಂದಿ

ಯಿಂದೂ ಜಿನೇಂದ್ರಬುದ್ಧಿಯಿಂದೂ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದುವು. ಅವರ ತಪಃ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನೋಡಿ ವನದೇವತೆಗಳು ಅವರ ಪಾದಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಪೂಜ್ಯಪಾದರೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿತ್ತು. ಅವರು ಗಗನಗಮನಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರೂ ವಿದೇಹಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಞನದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿದವರೂ ತಮ್ಮ ಪಾದಜಲಸ್ವರ್ಷದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಬಂಗಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯವು ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಳಿಗಳ ೬೪, ೨೫೪, ೨೫೮ ನೆಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಚಾಮುಂಡರಾಯನು ಅವರನ್ನು "ಗಗನಗಮನಸಾಮರ್ಥ್ಯರ" "ತಾರ್ಕಿಕತೀಕರ" ಎಂದೂ ವೃತ್ತವಿಲಾಸನು "ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಭರಣ" "ದೇವಾಂಗನಾರಾಧಿತಪದಕಮಳಂ" ಎಂದೂ ಪಾಶ್ವಪಂಡಿತನು "ಸಕಲೋರ್ವೀನುತಪೂಜ್ಯಪಾದಮುನಿಪಂ" "ಕಾರುಣ್ಯದುಗ್ಧಾರ್ಣವಂ" ಎಂದೂ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಶಕವರ್ಷ ೩೦೦ ರಲ್ಲಿ-ಈಗ ೧೬೯೫ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೆಂದು ರಾಜಾವಲೀ ಕಥೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆ ಮಹನೀಯರು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತರೆಂದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಣಖಿಲ ಆರಮನೆಯ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಶ್ರೀ ವರ್ಮಶೆಟ್ಟರೂ ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತೀ ದೇಜಮ್ಮನವರೂ ಮೂಡಬಿದಿರೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ವಯುಜ ಶುದ್ಧ ಉ-ಜೀವದಯಾಷ್ಟಮಿಯ ದಿವಸ ಎಂದಿನಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರದಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸಲ ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಧರ್ಮಾತ್ಮರುಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರೇಮವೂ ಔದಾರ್ಯವೂ ಸ್ತುತ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಲೇಖಕ

ವೀರ ನಿವಾಣಶಕ ೨೪೬೪ ಬಹುಧಾನ್ಯನಾನುಸಂವತ್ಸರದ ಆಶ್ವಯುಜ ಶುಕ್ಲಾಷ್ಟಮಿ

|| ೬೦ ನಮಃ ಸಿದ್ಧೇಭ್ಯಃ ||

ಶ್ರೀ ಮತ್ಪೂಜ್ಯಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಇಷ್ಟೋವದೇಶ

ಯಸ್ಯ ಸ್ವಯಂ ಸ್ವಭಾವಾಪ್ತಿರಭಾವೇ ಕೃತ್ಸ್ಯಕರ್ಮಣಃ ||
ತಸ್ಮೈ ಸಂಜ್ಞಾನರೂಪಾಯ ನಮೋಸ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ||೧||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಯಾವನಿಗೆ ಸಕಲಕರ್ಮಗಳು ದೂರವಾದ ಮೇಲೆ ತಾನಾಗಿ ಸ್ವಭಾವದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯೋ ಉತ್ತಮಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವಿರಲಿ.

ವಿನರಣ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನಂತಾನಂತಾತ್ಮರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ್ಯಾತ್ಮರೆಂದೂ ಮುಕ್ತಾತ್ಮರೆಂದೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಆತ್ಮರಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸಾರ್ಯಾತ್ಮರಿಗೆ ಒದ್ದಾತ್ಮರೆಂದೂ ಜೀವಾತ್ಮರೆಂದೂ ಮುಕ್ತಾತ್ಮರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮರೆಂದೂ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕರ್ಮಪರವಶತೆಯಿಂದ ನರಕ ತೀರ್ಯಜ್ಞತ್ಯ ದೇವಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಆತ್ಮರುಗಳಿಗೆ ಸಂಸಾರ್ಯಾತ್ಮರೆಂದೂ ಬದ್ದಾತ್ಮರೆಂದೂ ಜೀವಾತ್ಮರೆಂದೂ ಹೆಸರುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆತ್ಮರುಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣ, ಮೋಹನೀಯ, ಅಂತರಾಯ, ವೇದನೀಯ, ಆಯುಷ್ಯ, ನಾಮ, ಗೋತ್ರಗಳೆಂದು ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಘಾತಿಕರ್ಮಗಳೆಂದೂ ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ನೀರಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಶೈತ್ಯಗುಣವು ಬೆಂಕಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿ ಅದರ ಔಷ್ಣಗುಣವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಆತ್ಮನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅನಂತಜ್ಞಾನ, ಅನಂತದರ್ಶನ, ಅನಂತಸುಖ, ಅನಂತಶಕ್ತಿ, ಅವ್ಯಾಭಾಧತ್ವ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವ, ಅವಗಹನತ್ವ, ಅಗುರುಲಘುತ್ವಗಳೆಂಬ ಗುಣಗಳು ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಜಡಕರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಅವುಗಳ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಂಕಿಯ ಸಂಬಂಧವು ದೂರವಾದ ಬಳಿಕ ನೀರಿನ ಆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಶೈತ್ಯಗುಣವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ಅನಾದಿಕರ್ಮದಿಂದ ಬದ್ಧನಾದ ಆತ್ಮನು ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ ಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರಪೂರ್ವಕವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಧ್ಯಾನದಿಂದಲೂ ನಿಶೇಷವಾಗಿ ತಾನು ನಾಶಮಾಡಿರೆ ಆಗ ಕರ್ಮಜನ್ಯವಾದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿವಿಭಾವಗುಣಗಳು ದೂರವಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಆ ಅನಂತಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ಉತ್ತಮಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ ಪರಿಶುದ್ಧಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯಪಾದಾಚಾರ್ಯರು ಮಂಗಳಾಚರಣವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ||೧||

ಯೋಗ್ಯೋಪಾದಾನಯೋಗೇನ ದೃಷದಃ ಸ್ವರ್ಣತಾ ಮತಾ ||

ದ್ರವ್ಯಾದಿಸ್ವಾದಿಸಂಪತ್ತಾನಾತ್ಮನೋಪ್ಯಾತ್ಮತಾ ಮತಾ ||೨||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಗಣಯಿಂದ ತೆಗೆದ ಚಿನ್ನದ ಅದುರು-ಕಲ್ಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಧನ-ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬಂಗಾರವಾಗುವುದು. ಹಾಗೆ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಉತ್ತಮವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾಲ ಭಾವಗಳ ಸಂಬಂಧವು ದೊರೆತರೆ ಆತ್ಮತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

ನಿವರಣ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಪಾಷಾಣ ಅಂಧಪಾಷಾಣಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಕಲ್ಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಧಪಾಷಾಣವು ಎಂದೂ ಬಂಗಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸುವರ್ಣಪಾಷಾಣವಾದರೋ ಯೋಗ್ಯವಾದ

ಯಂತೋಪಕರಣ ದ್ರಾವಕ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಬಂಗಾರವಾಗುವುದು. ಅದರಂತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯಾತ್ಮರೆಂದೂ ಅಭವ್ಯಾತ್ಮರೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಆತ್ಮರುಗಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಭವ್ಯಾತ್ಮರು ಎಂದೂ ಕರ್ಮವಿಮುಕ್ತರಾಗಿ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಭವ್ಯಾತ್ಮರಾದರೋ ಉತ್ತಮವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾಲ ಭಾವಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕರ್ಮವಿಮುಕ್ತರಾಗಿ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಬಲ್ಲರು.

ಸುವರ್ಣಪಾಷಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಅಂಶವೂ ಬಂಗಾರದ ಅಂಶವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆ ಅಂಶಗಳು ಮೊದಲು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲ-ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅವು ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ಮಬದ್ಧರಾಗಿರುವ ಭವ್ಯಾತ್ಮರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಕರ್ಮವೂ ಮೊದಲು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲ-ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತವೆ. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಧನಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಸುವರ್ಣಪಾಷಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಅಂಶವು-ಕಶ್ಚಲವು ದೂರವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಸುವರ್ಣವು ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತೆ ಉತ್ತಮವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾಲ ಭಾವರೂಪವಾದ ಸಾಧನಗಳು ಅಂದರೆ ತಪಃ ಕ್ಷೇಶವನ್ನು ಸಹಿಸಬಲ್ಲ ಉತ್ತಮವಾದ ಶರೀರ, ಆರ್ಯಾಖಂಡ-ಕರ್ಮ ಭೂಮಿ, ಉತ್ಸರ್ಪಿಣೀಯುಗದ ತೃತೀಯಕಾಲ ಅಥವಾ ಅವಸರ್ಪಿಣೀಯುಗದ ಚತುರ್ಥಕಾಲ, ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಪರಿಣಾಮ ಈ ಸಾಧನಗಳು ದೊರೆತಾಗ ಭವ್ಯಾತ್ಮನು ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲನಾದರೆ ಕರ್ಮಕಶ್ಚಲವು ದೂರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮ-ಶುದ್ಧಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು. ಹೊಟ್ಟು-ಸಿಪ್ಪೆಯೂ ಅಕ್ಕಿಯೂ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಬತ್ತವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಹೊಟ್ಟನ್ನೂ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಆ ಅಕ್ಕಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೊಟ್ಟಿನ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಅನಾದಿಕರ್ಮಬದ್ಧನಾದ ಭವ್ಯಾತ್ಮನು ಉತ್ತಮವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾಲ ಭಾವಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೂ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ಕರ್ಮವಿಮುಕ್ತನಾಗಿ ವಿಶುದ್ಧನಾದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೆ

ಆ ಆತ್ಮನಿಗಂದೂ ಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಅನಂತಕಾಲ ಶುದ್ಧಚಿದಾ ನಂದೈಕಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ||೨||

ವರಂ ವ್ರತೈಃ ಪದಂ ದೈವಂ ನಾವ್ರತೈರ್ಬಲತ ನಾರಕಂ||

ಛಾಯಾತಪಸ್ವ ಯೋರ್ಭೇದಃ ಪ್ರತಿಪಾಲಯತೋರ್ವಹಾನ್||೩||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಇಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಮರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಇದಿರು ನೋಡುತ್ತಿರುವವನಿಗೂ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಇದಿರು ನೋಡುತ್ತಿರುವವನಿಗೂ ಬಹಳ ಭೇದವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ವ್ರತಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ದೈವಪದವಿ ಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನಿಗೂ ಅವ್ರತಗಳಿಂದ ದುಃಖಕರವಾದ ನಾರಕಪದವಿ ಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನಿಗೂ ಬಹಳ ಭೇದವಿದೆ.

ವಿನರಣ:- ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಭವ್ಯಾತ್ಮನಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾಲ ಭಾವಪೂರ್ವಕವಾದ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗವೂ ಪರಮಸಮಾಧಿ-ಶುಕ್ಲಧ್ಯಾನವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಹೊರತು ಮುಕ್ತಿಯು ದೊರೆಯದು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭವ್ಯಾತ್ಮನೂ ಆ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಾದಿ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಹಾಗೆ ಇದಿರು ನೋಡತಕ್ಕ ಭವ್ಯಾತ್ಮರಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಬಗೆಯವರಿರುವರು- ಕೆಲವರು ಅಹಿಂಸಾ ಸತ್ಯ ಅಹಿಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಅಪರಿಗ್ರಹಗಳೆಂಬ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಿ ದೇವಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಹಿಂಸಾ ಅಸತ್ಯ ಚಾರ್ಯ ಅಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಅಪರಿಗ್ರಹಗಳೆಂಬ ಅವ್ರತಗಳನ್ನು ಚರಿಸಿ ನರಕಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ ಕಾಯುತ್ತಿರಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಒಂದು ಇಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಮರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ಅವರಿರ್ವರ ಧ್ಯೇಯವು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಮೊದಲನೆಯವನು ಸುಖಿಯೂ ಎರಡನೆಯವನು ದುಃಖಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ನೆರಳಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾದಿರುವಂತೆ ದೇವಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಖವನ್ನನು

ಭವಿಸುತ್ತ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾದಿರುವಂತೆ ನರಕದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಲ್ಲ.

ಆತ್ಮನ ಮನಸ್ಸು ಹಿಂಸಾ ಮೊದಲಾದ ಅಶುಭವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಶುಭೋಪಯೋಗವೆಂದೂ ಅಹಿಂಸಾದಿ ಶುಭವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶುಭೋಪಯೋಗವೆಂದೂ ಶುದ್ಧವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಶುಭೋಪಯೋಗದಿಂದ ಪಾಪಕರ್ಮವೂ ಶುಭೋಪಯೋಗದಿಂದ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವೂ ಬಂಧವಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ದುಃಖವೂ ಸಾಂಸಾರಿಕಸುಖವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗದಿಂದ ಪಾಪಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳ ವಿಮೋಚನೆಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯ ನಿತ್ಯಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಧ್ಯೇಯವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಗಳಾದ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅವ್ರತಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೩||

ಯತ್ರ ಭಾವಃ ಶಿವಂ ದತ್ತೇ ದ್ಯೌಃ ಕಿಯದ್ಧೂರನರ್ತಿನೀ ||

ಯೋ ನಯತ್ಯಾಶು ಗವ್ಯಾತಿಂ ಕ್ರೋಶಾರ್ಥೇ ಕಿಂ ಸ ಸೀದತಿ ||೪||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಶುದ್ಧಾತ್ಮಗುಣಗಳೆಲ್ಲಂಟಾಗುವ ಯಾವ ಭಾವವು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗವು ಎಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದು? ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಹೊರೆಯನ್ನು ಎರಡು ಹರದಾರಿಯವರೆಗೆ ಒಯ್ಯಬಲ್ಲನೋ ಅವನು ಅರೆ ಹರದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಆಯಾಸಪಡುತ್ತಾನೆಯೇ?

ವಿನರಣ:- ಭವ್ಯಾತ್ಮನಿಗೆ ಅತ್ಯಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅವಿರತಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯೆಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಿಂದಂಟಾಗುವುದು. ಚಾರಿತ್ರಮೋಹನೀಯಕರ್ಮದ-ಕಷಾಯೋದಯವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಾಂಪರಾಯವೆಂಬ ಹತ್ತನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದವರೆಗಿರುವುದು. ಅಪ್ರಮತ್ತವೆಂಬ ಏಳನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದವರೆಗೆ ದೇವಗತಿ

ದೇವಾಯಂಷ್ಯಗಳ ಬಂಧವಾಗಬಹುದು. ಶುದ್ಧಾತ್ಮಾದಿ ಶುದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಷಯಾಕರಿಸುವ ಶುದ್ಧಭಾವ-ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗವು ಪಾಪಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಆ ಭಾವವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಷಾಯ-ರಾಗಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಾದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ದೇವಪದವಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲುದಾದ ಶುದ್ಧಭಾವವು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕೊಡಲಾರದೇ ? ಕೊಟ್ಟೇ ಕೊಡುವುದು. ಎರಡು ಹರದಾರಿಯವರೆಗೆ ಹೂರೆಯನ್ನು ಹೊರಬಲ್ಲವನು ಅದನ್ನು ಆರೆ ಹರದಾರಿಯವರೆಗೆ ಹೊರಲಾರನೇ ?

ಅಹಿಂಸಾವ್ರತಾದಿ ಶುಭೋಪಯೋಗದಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ರಾಗಮಿಶ್ರವಾದ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗದಿಂದಲೂ ಆಗುವುದೆಂದೂ ಉತ್ತಮವ್ರತಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಕಾದಿರದೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ ಚಿಂತನೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೪||

ಹೃಷೀಕಜನುನಾತಂಕಂ ದೀರ್ಘಕಾಲೋಪಲಾಲಿತಂ ||
ನಾಕೇ ನಾಕೌಕಸಾಂ ಸೌಖ್ಯಂ ನಾಕೇ ನಾಕೌಕಸಾಮಿವ ||೫||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಕ-ದೇವಕಗಳ ಸೌಖ್ಯವು ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯವೂ ರೋಗಾದಿಗಳಿಲ್ಲದುದೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಡುವುದೂ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಸುಖದಂತಿರುವುದೂ ಆಗಿದೆ.

ವಿನರಣ:- ಅಹಿಂಸಾವ್ರತಾದಿ ಶುಭೋಪಯೋಗದಿಂದಲಾಗಲಿ ರಾಗಮಿಶ್ರವಾದ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗದಿಂದಲಾಗಲಿ ಉಭಯದಿಂದಲಾಗಲಿ ಸ್ವರ್ಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದೆಂದ ಮೇಲೆ ಆ ಸ್ವರ್ಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯುಂಟಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು- ಸ್ವರ್ಗಕ-ದೇವತೆಗಳಿಗುಂಟಾಗುವ ಸುಖಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಸುಖವು ಸಂಸಾರಿ ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾರಿಗೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಆ

ದೇವತೆಗಳ ಸುಖವನ್ನೇ ಹೋಲಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಆ ಸುಖವು ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಂಟಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅದು ಇತರ ಸಂಸಾರಿಜೀವಗಳ ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಸುಖದಂತೆ ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಘಾತವಾದುದಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ರೋಗಾದ್ಯುಪದ್ರವಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಆ ಸುಖವು ನಿರಾಶಂಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಬಹುದೀರ್ಘವಾದ ಸಾಗರೋಪಮಕಾಲದವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ ||೫||

ವಾಸನಾಮಾತ್ರನೇನೈತತ್ಸುಖಂ ದುಃಖಂ ಚ ದೇಹಿನಾಂ ||
ತಥಾಹ್ಯುದ್ವೇಜಯಂತೈತೇ ಭೋಗಾ ರೋಗಾ ಇವಾಪದಿ ||೬||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ದೇಹಧಾರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಸುಖವೂ ದುಃಖವೂ ವಾಸನಾಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ-ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಭೋಗಗಳು, ರೋಗಗಳಂತೆ, ಮನೋವ್ಯಥೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ವಿನರಣ:- ಕೆಂಪು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಕಾಗದದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸ್ಪಟಿಕದ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಕಂಡರೂ ವಸ್ತುತಃ ಅದು ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ನಿಶ್ಚಯನೆಯದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಪಭೋಗೋಪಭೋಗವಸ್ತುಜನ್ಯವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ದೇಹವೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಬಹಿರಾತ್ಮನಿಗೆ “ಇಷ್ಟವಸ್ತುಸಂಬಂಧದಿಂದ ನಾನು ಸುಖಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ ; ಅನಿಷ್ಟವಸ್ತುಸಂಬಂಧದಿಂದ ನಾನು ದುಃಖಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ” ಎಂಬ ಭ್ರಮಮೂಲಕವಾದ ವಾಸನಾಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಸುಖದುಃಖಕಲ್ಪನೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಭೋಗವಸ್ತುಗಳು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಾಗಿದ್ದರೆ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನೋವ್ಯಥೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಇವು ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ರೋಗಗಳಂತೆ, ಮನೋವ್ಯಥೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ತಾನು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಾಗಲೂ ಅವು ದುಃಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಆ ಸ್ವರ್ಗಸುಖವೂ ಆ ದಿವ್ಯಭೋಗ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ತೊಲಗುವುವು. ಶಾವರೆಯು ನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅದು ನೀರನ್ನು ಮುಟ್ಟದೆ ಮೇಲಿರುವಂತೆ ಆತ್ಮನು ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಿಶ್ಚಯ

ನಯದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೂ ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ತನ್ನೂಲಕವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆತ್ಮನ ನಿಜವಾದ ಸುಖಗುಣವೇ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೬||

ನೋಹೇನ ಸಂನ್ಯತಂ ಜ್ಞಾನಂ ಸ್ವಭಾವಂ ಲಭತೇ ನ ಹಿ ||
ನುತ್ತಃ ಪುಮಾನ್ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಯಥಾ ಮದನಕೋದ್ರವ್ಯೈಃ ||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಹಾರಕಥಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಮತ್ತನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮದಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜ್ಞಾನವು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ವಿನರಣ:- ಮದ್ಯಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮತ್ತನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವಪರಪದಾರ್ಥಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ತಾಯಿಯನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತಾಯಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದು ಸಂಭಾಷಿಸುವುದೂ ಹಿಂಸಾದಿ ದುಷ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೂ ಮನಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದೂ ಉಂಟಷ್ಟೇ. ಹಾಗೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವೆಂಬ ದರ್ಶನಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜ್ಞಾನವು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಯಥಾರ್ಥಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸಂಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖಿದಾಯಕವೂ ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವೂ ಜಡವೂ ಆದ ದೇಹಾದಿ ಪರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನು ಸುಖ ಸ್ವರೂಪಿಯೂ ಅಮೂರ್ತನೂ ಚೇತನಾಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಪರೀತ-ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಭವಪರಂ ಪರೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಭಾವವು ||೭||

ನಪುರ್ಗೃಹಂ ಧನಂ ದಾರಾಃ ಪುತ್ರಾ ಮಿತ್ರಾಣಿ ಶತ್ರುನಃ ||
ಸರ್ವಥಾನ್ಯಸ್ಯ ಭಾವಾನಿ ಮೂಢಃ ಸ್ವಾನಿ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ||೮||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಶರೀರ, ಗೃಹ, ಧನ, ಪತ್ನಿ, ಪುತ್ರ, ಮಿತ್ರ, ಶತ್ರು ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಆತ್ಮನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ

ವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಜ್ಞಾನಿ-ಮೂರ್ಖನು ಅವುಗಳನ್ನು ಆತ್ಮೀಯವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ವಿನರಣ:- ಅಜ್ಞಾನಿಯು ಅನಾತ್ಮೀಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆತ್ಮೀಯವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಯಾವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣವಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಹ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ ಆತ್ಮನು ದೇಹಾದಿ ಪರಪದಾರ್ಥಗಳು ತನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳ ವಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆಯವರ ದೇಹಾದಿವಸ್ತುಗಳು ಹೇಗೆ ಪರವಸ್ತುಗಳೋ ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನವೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಆ ವಸ್ತುಗಳೂ ಪರವಸ್ತುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಬೇರೆ, ಆ ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಬೇರೆ. ಆದರೂ ಅನಾದಿವಾಸನಾ-ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಮೂಢಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಮರೆತು ಆ ಪರಪದಾರ್ಥಗಳು ತನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರಿಂದ ಭವದುಃಖಭೋಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆಯವರ ವಸ್ತುವನ್ನು ತನ್ನವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನು ಅಪರಾಧಿಯಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದೂ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಗಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಾನೆಂಬುದೂ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು ||೮||

ದಿಗ್ವೇಶೇಭ್ಯಃ ಖಗಾ ಏತ್ಯ ಸಂವಸಂತಿ ನಗೇ ನಗೇ ||
ಸ್ಯಸ್ಯ ಕಾರ್ಯವಶಾದ್ಯಾಂತಿ ದೇಶೇ ದಿಕ್ಷು ಪ್ರಗೇ ಪ್ರಗೇ ||೯||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಪೂರ್ವಾದಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಅಂಗ ವಂಗ ಕಲಿಂಗಾದಿ ದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಬಂದು ಮರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವತದಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ವಿನರಣ:- ಪುತ್ರ ಮಿತ್ರ ಕಳತ್ರಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ-ಪ್ರತಿದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಬಂದು ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ

ಮರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಒಂದೇ ದೇಶದಿಂದ ಬಂದುವಲ್ಲ, ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಒಂದೇ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುವಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಅಣ್ಣ, ತಮ್ಮ, ಅಕ್ಕ, ತಂಗಿ, ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದ ಬಂಧುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗತಿಗಳಿಂದ ಬಂದು ಜನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿಯತಕಾಲದವರೆಗಿದ್ದು ಮಡಿದು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗತಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಗತಿಯಿಂದ ಬಂದವರೂ ಅಲ್ಲ, ಒಂದೇ ಗತಿಗೆ ಹೋಗುವವರೂ ಅಲ್ಲ. ನಿಯತಸಮಯವು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಅವರಾರೋ, ತಾನಾರೋ. ಅವರವರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಅವರೊಡನೆ ಹೋಗುವುದಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು-ಆತ್ಮಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಭವಪರಂಪರೆಯ ದುರಂತದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪರಪದಾರ್ಥಮೋಹವನ್ನು ತೊರೆದು ಸ್ವಾತ್ಮಾನುಭವಪರನಾಗಬೇಕೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೯||

ವಿರಾಧಕಃ ಕಥು ಹಂತ್ರೇ ಜನಾಯ ಸರಿಕುಪ್ಯತಿ ||
ತ್ರೈಂಗುಲಂ ಪಾತಯನ್ಸದ್ಭ್ಯಾಂ ಸ್ವಯಂ ದಂಡೇನ ಪಾತ್ಯತೇ||೧೦||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಪರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ತನ್ನನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವ ಜನದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಕೋಪ ಮಾಡುವನು? ಮೂರು ಬೆರಗುಳ್ಳಂ ತಿರುವ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಪಾದಗಳಿಂದ ತುಳಿದು ಕೆಡಹುವವನು ಆದರ ಹಿಡಿ-ಕೋಲಿನಿಂದ ತಾನು ಬೀಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ವಿವರಣೆ:- ತುದಿಯು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಬಗ್ಗಿರುವ ಮತ್ತು ಮೂರು ಬೆರಗುಳ್ಳಂ ತಿರುವ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಪಾದಗಳಿಂದ ತುಳಿದರೆ ಆದರ ಹಿಡಿಯ ಕೋಲನ್ನು ಎತ್ತಿದಂತಾಗಿ ಅದು ಆ ತುಳಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಎದೆಗೆ ತಗುಲಿ ಅವನನ್ನು ಬೀಳಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಆ ಯಂತ್ರವನ್ನು ತಾನು ತುಳಿದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಬೀಳುವಿಕೆಗೆ ತಾನೇ ಕಾರಣನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲ.

ಆದರಂತೆ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಅವರು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇವನನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಹಿಂಸಕನು ತನ್ನ ಹಿಂಸೆಗೆ ತಾನೇ ಕಾರಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸುವ ಜನದ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ತನ್ನ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಸುಖದುಃಖರೂಪವಾದ ಫಲಾನುಭವಕ್ಕೂ ತಾನೇ ಕರ್ತನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲವೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೦||

ರಾಗದ್ವೇಷದ್ವಯಾದೀರ್ಷಾನೇತ್ರಾಕರ್ಷಣಕರ್ಮಣಾ ||
ಅಜ್ಞಾನಾತ್ಸು ಚಿರಂ ಜೀವಃ ಸಂಸಾರಾಬ್ಧಿ ಭ್ರಮತ್ಯಸೌ ||೧೧||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ರಾಗದ್ವೇಷಗಳ ಜೊತೆಯೆಂಬ ಉದ್ದವಾದ ಮೊಸರು ಕಡೆಯುವ ಹಗ್ಗದ ಎಳೆದಾಟದಿಂದ ಈ ಜೀವನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಾನೆ.

ವಿವರಣೆ:- ಮೊಸರನ್ನು ಕಡೆಯುವ ಉದ್ದವಾದ ಹಗ್ಗದ ಎಳೆದಾಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮತ್ತು ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ತಿರುಗುವಂತೆ, ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳಿಗೆ ವಶೀಭೂತನಾದ ಜೀವನು ಅವುಗಳ ಎಳೆದಾಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ-ನರಕಾದಿ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ತಿರುಗುತ್ತ ಕೆಳಕ್ಕೂ ಮೇಲಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ರೂಪವಾದ ರಾಗವೂ ಅನಿಷ್ಟವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರೀತಿರೂಪವಾದ ದ್ವೇಷವೂ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಮರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳು ಭವ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಂಪರೆಯು, ಬೀಜವೃಕ್ಷ ನ್ಯಾಯದಂತೆ, ಅನಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಗದ್ವೇಷಪರಂಪರೆಯೆಂಬ ಹಗ್ಗವು ಕಡಿದುಹೋದ ಹೊರತು ಜೀವನಿಗೆ ಭವಬಂಧನವು ತಪ್ಪದು. ಅದು ಕಡಿದು ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಪುತ್ರ ಮಿತ್ರ ಶತ್ರು ಮೊದಲಾದ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಅತ್ಮಸ್ವರೂಪಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಬೇಕು ||೧೧||

ವಿಪದ್ಭವಪದಾವರ್ತೇ ಪದಿಕೇವಾನಾತಿವಾಹ್ಯತೇ ||
ಯಾವತ್ತಾವದ್ಭವಂತ್ಯನ್ಯಾಃ ಪ್ರಚುರಾವಿಪದಃ ಪುರಃ ||೧೨||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಯಾವಾಗ ಭವವೆಂಬ ಘಟೀಯಂತ್ರದ ತಿರುಗಾಟದಲ್ಲಿ ವಿಪತ್ತು ಆ ಯಂತ್ರದ ಕಾಲಿನಂತೆ ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವುದೋ-ಕಳೆದು ಹೋಗುತ್ತದೋ ಆಗ ಬೇರೆ ಅನೇಕ ವಿಪತ್ತುಗಳು ಮುಂದಿರುತ್ತವೆ.

ವಿನರಣ:- ಘಟೀಯಂತ್ರದ ಕಾಲನ್ನು ತುಳಿದರೆ ಅದು ತಿರುಗುತ್ತ ಕಳೆದು ಹೋದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಮುಂದು ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳು ಬರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನರಕಾದಿ ಭವಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ವಿಪತ್ತು ಕಳೆದು ಹೋದರೆ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ವಿಪತ್ತುಗಳು, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ತೆರೆಗಳಂತೆ, ಬರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಭವಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಖವೆಂಬುದು ಭ್ರಮೆಯೆಂದೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದಲ್ಲ-ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುಃಖವಿದ್ದೇ ಇರುವುದೆಂದೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೨||

ದುರಜ್ಯೇನಾಸುರಜ್ಯೇಣ ನಶ್ವರೇಣ ಧನಾದಿನಾ ||
ಸ್ವಸ್ಥಂ ಮನ್ಯೋ ಜನಃ ಕೋಪಿ ಜ್ವರವಾನಿವ ಸರ್ಪಿಷಾ ||೧೩||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಜ್ವರವುಳ್ಳವನು ತುಪ್ಪದಿಂದ ತಾನು ಸ್ವಸ್ಥನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದೂ ಕಷ್ಟದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದೂ ನಾಶಶೀಲವೂ ಆದ ಧನ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಜನವು ತಾನು ಸ್ವಸ್ಥನಾಗಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ವಿನರಣ:- ತುಪ್ಪವು ಜ್ವರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಜ್ವರವುಳ್ಳವನು ಅದನ್ನು ತಿಂದು ತಾನು ಆರೋಗ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಯಾವನಾದರೂ ಮೂರ್ಖನು ಧನ ಮೊದಲಾದ ಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದ ತಾನು ಸುಖಿಯಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವಾಗಲೂ ಅದನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಾಗಲೂ ಕಷ್ಟ-ದುಃಖವಿದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಧನವು ತಾಶ್ಚತವಾಗಿರುವುದೇ? ಇಲ್ಲ-ಪುಣ್ಯವು ತೀರಿದನಂತರ ತೊಲಗಿ ಹೋಗುವುದು. "ಅರ್ಥಸ್ಯೋಪಾರ್ಜನೇ ದುಃಖಮಾರ್ಜಿತಸ್ಯ ಚ ರಕ್ಷಣೇ || ಆಯೇ ದುಃಖಿ ವ್ಯಯೇ ದುಃಖಿಂ ಧಿಗರ್ಥಂ ದುಃಖಿಭಾಜನಂ-ಅರ್ಥದ

ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖ, ವ್ಯಯದಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖ. ಅಂತಹ ದುಃಖಿ ಭಾಜನವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ವಸ್ತುತಃ ದುಃಖಕರವಾದ ಧನಾದಿಪರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅನಿರ್ವಾಹಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಯಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೩||

ವಿಪತ್ತಿನೂತ್ಯನೋ ಮೂಢಃ ಪರೇಷಾಮಿವ ನೇಕ್ಷತೇ ||
ದಹ್ಯಮಾನವ್ಯುಗಾಕೀರ್ಣವನಾಂತರತರುಸ್ಥವತ್ ||೧೪||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಮೃಗಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾದ ಕಾಡಿನ ನಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಮೂರ್ಖನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ವಿಪತ್ತಿಯು ಬರುವಂತೆ ತನಗೂ ಬರುವುದೆಂದು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿನರಣ:- ಕಾಡುಗಿಟ್ಟಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾಡಿನ ನಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನು ತಾನಿರುವ ಮರವೂ ತಾನೂ ಸುಡಲ್ಪಡುವೆವೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೃಗಗಳು ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ಮೂಢಾತ್ಮನು ಬೇರೆಯವರ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ "ಅವನು ಸತ್ತನು, ಅವನು ರೋಗಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಇವನಿಗೆ ಬಂಧುವಿಯೋಗವಾಯ್ತು" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವ ನಲ್ಲದೆ ತನಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಯೊದಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಭವವೆಂಬ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ಜರಾ ಮರಣ ಸಹಜ ಶಾರೀರ ಮಾನಸಾಗಂತುಕ ದುಃಖವೆಂಬ ಕಾಡುಗಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಬೆಂದು ಬೆಂಡಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಆ ದುಃಖವು ತಪ್ಪಿದುದಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರಾಜ್ಞನು ಅದರಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡಬೇಕೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೪||

ಆಯುರ್ವ್ಯದ್ಧಿಕ್ಷಯೋತ್ಕರ್ಷಹೇತುಂ ಕಾಲಸ್ಯ ನಿರ್ಗಮಂ ||
ವಾಂಛಿತಾಂ ಧನಿನಾಮಿಷ್ಟಂ ಜೀವಿತಾತ್ಪುರಾಂ ಧನಂ ||೧೫||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆಯುಷ್ಯದ ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಗಳ ಅಧಿಕ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕಾಲದ ನಿರ್ಗಮನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಕಾಲವು ಕಳೆದುಹೋಗುವುದನ್ನಿ

ಚ್ಛಿಸುವ ಧನಿಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜೀವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಧನವು ಹೆಚ್ಚು ಇಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು.

ವಿನರಣ:- ಆಯುಷ್ಯದ ವೃದ್ಧಿಗೂ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಯವಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಕಾಲದ ಕಳೆದುಹೋಗುವಿಕೆಯು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆಯುಷ್ಯದ ಕ್ಷಯಕ್ಕೂ ಕಾಲವು ಕಳೆದು ಹೋಗುವಿಕೆಯು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕಾಲವು ಕಳೆದುಹೋಗುವಿಕೆಯು ಶೈಶವಯುವಾದ್ಯವಸ್ಥಾಕ್ರಮದಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೂ ಆಯುಷ್ಯಕ್ಷಯ-ಮೃತ್ಯುವಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕಾಲವು-ಆಯುಷ್ಯವು ಕಳೆದುಹೋದಹಾಗೆಲ್ಲ ಧನವು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವ ಧನಿಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜೀವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಧನವು ಪ್ರಿಯವಾದುದೆಂದಾಯಿತು. ಕೆಲವರು ಧನಹಾನಿಯಾದರೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ತಮ್ಮ ಅನುಭೋಗಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಧನವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಂತಹ ಧನಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಧನವು ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೋಹವು ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ||೧೫||

ಶ್ಯಾಗಾಯ ಶ್ರೇಯಸೇ ವಿತ್ತಮಮಿತ್ತಃ ಸಂಚಿನೋತಿ ಯಃ ||
ಸ್ವಶರೀರಂ ಸ ಸಂಕೇನ ಸ್ನಾಸ್ಯಾಮೀತಿ ನಿಲಿಂ ಪತಿ ||೧೬||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ನಿರ್ಧನನಾದ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೋಸ್ಕರ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಕೆಸರಿನಿಂದ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಲೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವಿನರಣ:- ಬಡವರಾಗಿರುವ ಕೆಲವರು ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು-ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಧನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥವರ ಉದ್ಯಮವು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ತನ್ನ ಮೈಗೆ ಕೆಸರನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೂರ್ಖನ ಉದ್ಯಮದಂತಿರುವುದು. ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸೇವಾ, ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಗಿ ಅದ

ರಿಂದ ಪಾಪಸಂಘಟನೆಯಾಗುವುದು. ಕೆಸರನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಂಡು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅದನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೇ ಮೇಲಾಗಿರುವಂತೆ ಪಾಪಸಂಘಟನೆಯಾಗುವ ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ಮತ್ತು ದರಿಂದ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಅಥವಾ ಪಾಪವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದಿರುವುದು ಮೇಲೆಂದೂ ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯದಿಂದ ಧನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಅದನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ದಾನಪೂಜಾದಿ ಧಾರ್ಮಿಕಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೬||

ಆರಂಭೇ ತಾಪಕಾನ್ಪ್ರಾಪ್ತವತ್ಯಪ್ತಿಪ್ರತಿಪಾದಕಾನ್ ||
ಅಂತೇ ಸುದುಸ್ತ್ಯಜಾನ್ಯಾನಾನ್ ಕಾನುಂ ಕಃ ಸೇವತೇ ||೧೭||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೂ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಕಷ್ಟದಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಡತಕ್ಕವೂ ಆದ ಇಷ್ಟವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಾಜ್ಞನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ ?

ವಿನರಣ:- ಸುಖಾನುಭವವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೋಗೋಪಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಬೇಕಾಗುವುವು. ಆ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಧನವು ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಧನಾರ್ಜನೆಯ ಉದ್ಯಮವು ಹೇಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವವರಿಗೆ ಅಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ ಸಮಾಧಾನವೇನೆಂದರೆ- ಸುಖಸಾದನಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಭೋಗೋಪಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸುವಾಗ ಕಷ್ಟವಿದೆ. ದೊರೆತ ಮೇಲೆ "ಅದು ಸಾಲದು, ಇನ್ನೂ ಬೇಕು" ಎಂದು ಅತ್ಯಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಬೆಂಕಿಯೂ ಹೊಳೆಗಳಿಂದ ಕಡಲೂ ಎಂದಾದರೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದುಂಟೇ ? ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭವೊಂದಿಗಾಗಿ ಬಹುಕಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ದೊರಕಿಸುವಾಗಲೂ ದೊರೆತಮೇಲೂ ಬಿಡುವಾಗಲೂ ದುಃಖಕರವಾದ ಭೋಗೋಪಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಸುಖ

ಕರವಾದುವೆಂದು ತಿಳಿದು ಯಾವ ಪ್ರಾಜ್ಞನು ತಾನೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವನು? ಪಾಪದಿಂದ ದುಃಖವೂ ಪಾಪನಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸುಖವೂ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಪಾಪಹೇತುವಾದ ಭೋಗೋಪಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿವೇಕಿಯು ಪಾಪಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಬಾರದೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೨||

ಭವಂತಿ ಸ್ರಾಪ್ಯ ಯತ್ಸಂಗನುಶುಚೀನಿ ಶುಚೀನ್ಯಪಿ ||

ಸ ಕಾಯಃ ಸಂತತಾಪಾಯಸ್ತದರ್ಥಂ ಸ್ರಾರ್ಥನಾ ವೃಥಾ ||೧೩||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಶುಚಿಯಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕೂಡ ಯಾವುದರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅಶುಚಿಗಳಾಗುತ್ತವೋ ಅಂತಹ ಶರೀರವು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಪಾಯಕರವಾಗಿದೆ. ಆ ಶರೀರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥ.

ವಿವರಣೆ:- ಮಲದ್ವಾರ, ಮೂತ್ರದ್ವಾರ, ಬಾಯಿ, ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಿವಿಗಳು ಈ ನವದ್ವಾರಗಳಿಂದ ಮಲವನ್ನೂ ರೋಮಕೂಪಗಳಿಂದ ಬೆಮರನ್ನೂ ಸುರಿಸುವ ದೇಹವು ಅಸ್ಥಿ ಮಾಂಸ ರಂಧ್ರ ಮಲ ಮೂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಅಶುಚಿವಸ್ತುಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಕ್ಷೀರ ಘೃತ ಫಲ ಗಂಧ ಪುಷ್ಪ ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದ ಶುಚಿವಸ್ತುಗಳು ಕೂಡ ಈ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅಶುಚಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಒಬ್ಬನು ಉಪಭೋಗಿಸಿರುವ ಶುಚಿವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಉಪಭೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಶರೀರಮಲವು ಬೀಳುವಲ್ಲೆಲ್ಲ ದುರ್ಗಂಧವೂ ರೋಗಾಣುಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕ್ಷುತ್ರಿಪಾಸಾರೋಗಾದಿಬಾಧೆಗಳಿಗೂ ಜನ್ಮಜರಾಮರಣರೂಪವಾದ ತಾಪತ್ರಯಕ್ಕೂ ಶರೀರವು ನೆಲೆವೀಡಾಗಿದೆ. ಜನ್ಮಾರಂಭ ಮರಣಪರ್ಯಂತ ಬಲುಜತನದಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪವೇನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾದರೆ "ಉಂಬೂಟಂ ಮಿಗಿಲಾಗೆ, ಏರುವ ಹಯಂ ಬೆಚ್ಚಿಲೈ, ನೀರ್ ಮೂಗಿನೋಳ್ ತುಂಬಲ್, ಪೋಗುತ ಮುಗಿಯುಂ ಮರಣಮಕ್ಕುಂ" ಎನ್ನುವಂತೆ ಇದು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಪಾಯಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ದೇಹವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಭೋಗೋಪಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಯಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥ. ಇಂತಹ ಶರೀರಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಭೋಗೋಪಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಧನವನ್ನೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಪಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ದುಃಖಭಾಗಿಯಾಗುವುದು ವಿವೇಕತನವಲ್ಲವೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೪||

ಯಜ್ಜೀವನಸ್ಯೋಪಕಾರಾಯ ತದ್ದೇಹಸ್ಯಾಪಕಾರಕಂ ||

ಯದ್ದೇಹಸ್ಯೋಪಕಾರಾಯ ತಜ್ಜೀವನಸ್ಯಾಪಕಾರಕಂ ||೧೫||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಯಾವ ಕಾರ್ಯವು ಜೀವಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುವುದೋ ಅದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಪಕಾರಕವಾಗಿರುವುದು. ಯಾವ ಕಾರ್ಯವು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುವುದೋ ಅದು ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಕಾರಕವಾಗಿರುವುದು.

ವಿವರಣೆ:- ಅಹಿಂಸಾದಿವ್ರತಾಚರಣ, ಉಪವಾಸಾದಿ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರತಪೋನುಷ್ಠಾನ, ಧರ್ಮಶುಕ್ಲಧ್ಯಾನಾನುಷ್ಠಾನ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯಾರ್ಜನೆಯೂ ಕರ್ಮನಿರ್ಜರೆಯೂ ಆಗುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳು ಜೀವಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರ-ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಈ ಪುಣ್ಯಾರ್ಜನೆಯೂ ಅಭೀಷ್ಟವಲ್ಲ. ಈ ವ್ರತಾಚರಣ ತಪಸ್ಸು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕ್ಲೇಶವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಪಕಾರ-ಅಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ರಾಗದ್ವೇಷಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಆರಂಭ, ಪರಿಗ್ರಹ, ಭೋಗೋಪಭೋಗವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹ, ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಸುಖಾನುಭವ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಹಿತಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಪಾಪ ಸಂಘಟನೆಯಾಗಿ ಜೀವನಿಗೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಇವು ಜೀವನಿಗೆ ಅಪಕಾರಕ-ಅಹಿತಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಬೆಂಕಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಜಲವು ಸಂತ್ಪವಾಗುವಂತೆ, ದೇಹದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದೇಹಿಯು ದುಃಖಸಂತಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ದೇಹಾತ್ಮಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ವಿವೇಕಿಯು ಸ್ವಾತ್ಮಹಿತ ಕಾಂಕ್ಷಿಯಾಗಿ ದೇಹೋಪಕಾರಿಗಳಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆತ್ಮೋಪ

ಕಾರಿಗಳಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಬೇಕೆಂದು ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೧೯||

ಇತ್ಯಂತಾನುಣೀದಿವ್ಯ ಇತಃ ಸಿಣ್ಯಾಕಖಂಡಕಂ ||

ಧ್ಯಾನೇನ ಚೇದುಭೇ ಲಭ್ಯೇ ಕ್ವಾದ್ರಿಯಂತಾಂ ವಿನೇಕಿನಃ ||೨೦||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಇತ್ತಕಡೆಯಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯವಾದ ಚಿಂತಾಮಣಿಯಿದೆ. ಇತ್ತಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಿನ ಹಿಂಡಿಯ ತುಂಡಿದೆ. ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅವೆರಡೂ ದೊರೆಯತಕ್ಕಂಥವಾಗಿದ್ದರೆ ವಿವೇಕಿಗಳು ಯಾವುದನ್ನು ಬಯಸಬೇಕು ?

ವಿನರಣ:- ಒಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮನು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ದಿವ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನೂ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಿನ ಹಿಂಡಿಯ ತುಂಡನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು "ಯಾವುದು ಬೇಕು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ವಿವೇಕಿಯು ಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನು ಬಯಸುವನು. ಆ ಚಿಂತಾಮಣಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವ ಅವಿವೇಕಿಯು ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿನ್ನಬಹುದಾದ ಹಿಂಡಿಯ ತುಂಡನ್ನು ಬಯಸುವನು. ಅದರಂತೆ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅನುಪಮವೂ ಆತ್ಮಾಧೀನವೂ ಅನಂತವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಆದ ಮುಕ್ತಿಸುಖವೂ ದೊರೆಯಬಲ್ಲದು. ಅನಿತ್ಯವೂ ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯವೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವೂ ಆದ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸುಖವೂ ದೊರೆಯಬಲ್ಲದು. ಆರ್ತ ರೌದ್ರಧ್ಯಾನಗಳು ಹೇಯಗಳು. ನಿದಾನ ಶಲ್ಯ-ಮೋಹ-ರಾಗ ಮಿಶ್ರವಾದ ಧರ್ಮ ಶುಕ್ಲಧ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು. ವಿಶುದ್ಧಧ್ಯಾನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು. ವಿವೇಕಿಗಳು ಸಾಂಸಾರಿಕಸುಖವನ್ನು ಬಯಸಿ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೂ ನಿಷ್ಪಾಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ವಿಶುದ್ಧಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದೊಳ್ಳಿಯೆಂದೆಂದೂ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೨೦||

ಸ್ವಸಂವೇದನಸುವ್ಯಕ್ತಸ್ತನುಮಾತ್ರೋ ನಿರತ್ಯಯಃ ||

ಅತ್ಯಂತಸೌಖ್ಯವಾನಾತ್ಮಾ ಲೋಕಾಲೋಕವಿಲೋಕಿನಃ ||೨೧||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆತ್ಮನು ಸ್ವಸಂವೇದನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವವನೂ

ಸ್ವೀಕೃತದೇಹಪರಿಮಿತನೂ ನಾಶರಹಿತನೂ ಅನಂತಸುಖವುಳ್ಳವನೂ ಲೋಕಾಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಿನರಣ:- ಅಜಾರ್ಯರು ಆತ್ಮಭಿನ್ನವಾದ ಪುತ್ರಕೃತ್ಯ ಧನದೇಹಾದಿವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಧ್ಯಾನವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿ ಈಗ ಧ್ಯಾನಗಮ್ಯನಾದ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ-ಯಾವಾಗಲೂ ಗಮನ-ಜ್ಞಾನ ರೂಪಿಯಾದ ಆತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯುವ (ಸ್ವಸಂವೇದನ) ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ಕರ್ಮಬದ್ಧನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಆಯಾ ಶರೀರಪರಿಮಿತನಾಗಿಯೂ ಯಾವ ಶರೀರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಆ ಶರೀರದ ಫರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆ. ನಾಶರಹಿತನೂ-ಅನಾದಿನಿಧನನೂ ಅಪಾರ-ಅನಂತವಾದ ಸುಖವುಳ್ಳವನೂ ಜೀವ ಪುದ್ಗಲ ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮ ಕಾಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕವನ್ನೂ ಅದರ ಹೊರಗಿರುವ ಅಲೋಕವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ||೨೧||

ಸಂಯಮ್ಯ ಕರಣಗ್ರಾಮವೇಕಾಗ್ರತ್ವೇನ ಚೇತಸಃ ||

ಆತ್ಮಾನಮಾತ್ಮವಾನ್ ಧ್ಯಾಯೇದಾತ್ಮನೈವಾತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಂ ||೨೨||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಮನಸ್ಸಿನ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದು ಜ್ಞಾನಿಯು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.

ವಿನರಣ:- ಆತ್ಮಪರಿಚಯವುಳ್ಳ-ಜ್ಞಾನಿಯು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆತ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಿಸಿ ಸ್ಪರ್ಶನ ರಸನಾ ಘ್ರಾಣ ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಗಳೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಮುದಾಯವು ಸ್ಪರ್ಶ ರಸ ಗಂಧ ರೂಪ ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸದಂತೆ ತಡೆದು-ವಶದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಆತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವವನೂ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ-ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವೂ ಧ್ಯಾನಮಾಡತಕ್ಕ ಸಾಧನವೂ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ತನ್ನ-ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ತನ್ನಲ್ಲೇ

ಇರುವುದೆಂದೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡದೆ ತಡೆದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೨೨||

ಅಜ್ಞಾನೋಪಾಸ್ತಿರಜ್ಞಾನಂ ಜ್ಞಾನಂ ಜ್ಞಾನಿಸಮಾಶ್ರಯಃ ||
ದದಾತಿ ಯತ್ತು ಯಸ್ಯಾಸ್ತಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಿದಂ ನಚಃ ||೨೩||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಅಜ್ಞಾನದ ಉಪಾಸನೆಯು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಿಯ ಆಶ್ರಯವು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಯಾವನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿದೆಯೋ ಅವನು ಅದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಮಾತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ವಿನರಣ:- ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿರುವುದೋ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವನಿಗೆ ಅ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಲ್ಲದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮನು ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮಪರವಶನಾಗಿ ಜ್ಞಾನರಹಿತವಾದ-ದೇಹಾದಿ ಜಡವಸ್ತುವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೆ ಅವನು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುವನು. ಜ್ಞಾನರಹಿತವಾದ ಧನದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದರೆ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದರೆ ಜ್ಞಾನವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ವಿವೇಕಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ತನ್ನ ಆತ್ಮಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಕೇವಲಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಫಲವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವವನಾಗಬೇಕೆಂದು ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೨೩||

ಪರೀಷಹಾದ್ಯವಿಜ್ಞಾನಾದಾಸ್ರವಸ್ಯ ನಿರೋಧಿನೀ ||

ಜಾಯತೇಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗೇನ ಕರ್ಮಣಾಮಾಶು ನಿರ್ಜರಾ ||೨೪||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ತನ್ನ ಆತ್ಮಧ್ಯಾನದಿಂದ ಕ್ಷುಧಾಪಿಪಾಸಾದಿ ಬಾಧೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ನೂತನಕರ್ಮಗಳ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಕರ್ಮನಿರ್ಜರೆಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ವಿನರಣ:- ಧ್ಯಾನಿಯು ತನ್ನ ಆತ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಲೀನನಾದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಬಾಹ್ಯಬಾಧೆಗಳ ಅನುಭವವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ನೂತನವಾದ ಶುಭಾಶುಭಕರ್ಮಗಳ ಬರುವಿಕೆಯು ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಪುರಾತನವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಜರೆಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಗುವುದು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಧ್ಯಾನನಿರತನಾದ ಧ್ಯಾನಿಯು ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಶುಭಾಶುಭಕರ್ಮಗಳು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಪುರಾತನಕರ್ಮಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ಜೀರ್ಣವಾಗುತ್ತವೆಂದೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೨೪||

ಕಟಿಸ್ಯ ಕರ್ತಾಹಮಿತಿ ಸಂಬಂಧಃ ಸ್ಯಾದ್ಧ್ಯಯೋರ್ವ್ಯಯೋಃ ||
ಧ್ಯಾನಂ ಧ್ಯೇಯಂ ಯದಾತ್ಮೈವ ಸಂಬಂಧಃ ಕೀದೃಶಸ್ತದಾ||೨೫||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ನಾನು ಚಾಪೆಯ ಕರ್ತನು ಎಂದು ಎರಡೆರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು. ಯಾವಾಗ ಆತ್ಮನೇ ಧ್ಯಾನವೂ ಧ್ಯೇಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಎಂತಹ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು ?

ವಿನರಣ:- ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಧ್ಯೇಯಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯತಿರೇಕದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ-ನಾನು ಚಾಪೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಾಪೆಯು ಬೇರೆ, ಅದನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಬೇರೆ. ಆ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹಾಗಿಲ್ಲ-ಧ್ಯಾನವು ಬೇರೆ, ಧ್ಯಾನಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧ್ಯೇಯವು ಬೇರೆ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ. ಚಿಂತನರೂಪವಾದ ಧ್ಯಾನವೂ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಿಂತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧ್ಯೇಯವೂ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮನು ತಾನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುವವನೂ ಧ್ಯಾನವೂ ಧ್ಯಾನಯೋಗ್ಯವಾದ ಧ್ಯೇಯವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಉಭಯವದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದಂತೆ, ಇಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಸಂಬಂಧವೆಂದರೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಸಂಬಂಧವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮನು-ತಾನು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ-ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗಿರುವುದೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಧ್ಯಾನವಾಗಿರಲು ಆಗ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ನೂತನಕರ್ಮಗಳ ಪ್ರವೇಶರೂಪವಾದ ಅಸ್ರವವು

ವಸ್ತುವಾದ ಪುರಾತನಕರ್ಮಗಳ ನಾಶರೂಪವಾದ ನಿರ್ಜರೆಯು ಇರುವುದು. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಧ್ಯಾನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನಕರ್ಮಗಳು ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಜಾರಿಹೋಗುತ್ತವೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೨೫||

ಬದ್ಯತೇ ಮುಚ್ಯತೇ ಜೀವಃ ಸಮನೋ ನಿರ್ಮಮಃ ಕ್ರಮಾತ್ ||
ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನೇನ ನಿರ್ಮಮತ್ವಂ ವಿಚಿಂತಯೇತ್ ||೨೬||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಮಮಕಾರವುಳ್ಳ ಜೀವನು ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮಮಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಜೀವನು ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನಿರ್ಮಮತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ವಿವರಣೆ:- ದೇಹಧನ ಧಾನ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಾಸ್ತು ಪುತ್ರ ಕಲತ್ರಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳು ನನ್ನವು ಎಂಬ ಭಾವವುಳ್ಳ ಜೀವನಿಗೆ ನೂತನಕರ್ಮಬಂಧವಾಗುವುದು. ಆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನವೆಂಬ ಭಾವವಿಲ್ಲದಿರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಪುರಾತನಕರ್ಮವಿಮೋಚನೆಯಾಗುವುದು. ರಾಗಭಾವದಿಂದ ಕರ್ಮಬಂಧವೂ ವೀತರಾಗಭಾವದಿಂದ ಕರ್ಮವಿಮೋಚನೆಯೂ ಆಗುವವು. ಆದುದರಿಂದ "ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳು ನನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುವು. ನಾನು ಆ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವವನು. ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲದೆ ನನ್ನದೆಂಬುದು ಮತ್ತಾವುದೂ ಇಲ್ಲ." ಈ ರೀತಿಯಾದ ನಿರ್ಮಮತ್ವಭಾವನೆಯನ್ನು ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ||೨೬||

ಏಕೋಹಂ ನಿರ್ಮಮಃ ಶುದ್ಧೋ ಜ್ಞಾನೀ ಯೋಗೀಂದ್ರಗೋಚರಃ ||
ಬಾಹ್ಯಾಃ ಸಂಯೋಗಜಾ ಭಾವಾ ನುತ್ತಃ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಸರ್ವಥಾ ||೨೭||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ನಾನು ಒಬ್ಬನೂ ಪರಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನದೆಂಬ ಭಾವವಿಲ್ಲದಿರುವವನೂ ಶುದ್ಧನೂ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಯೋಗೀಂದ್ರರಿಗೆ ಗೋಚರನೂ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಪರವಸ್ತುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಂಟಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಭಾವಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನನ್ನಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ-ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ವಿವರಣೆ:- ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ-ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದ ನಾನು ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳು ನನ್ನವೆಂಬ ಮಮಕಾರವಿಲ್ಲದವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯದಿಂದ, ಸರ್ವಮಲರಹಿತವಾದ-ಶುದ್ಧ ಸ್ಪಟಿಕದಂತೆ, ಕರ್ಮಮಲರಹಿತನಾದ ಶುದ್ಧಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಲೋಕಾಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಿ-ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಸ್ವಾತ್ಮಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಲೀನರಾಗಿರುವ ಯೋಗಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಇಂತಹ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುಭವಮಾಡಬಲ್ಲರು. ನನ್ನೊಡನೆ ಸಂಯೋಗಸಂಬಂಧದಿರುವ ದೇಹಾದಿವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ನನ್ನಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುವು. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಠಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಆಗ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ನೂತನಕರ್ಮಗಳ ಬರುವಿಕೆಯು ನಿಂತುಹೋಗಿ ಪುರಾತನಕರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಜರೆಯಾಗುವುದು. ಕೊನೆಗೆ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳ ಆತ್ಮಂತಿಕನಾಶವಾಗಿ ಆತ್ಮನು ಸರ್ವಬಂಧನವಿಮುಕ್ತನಾಗುವನೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೨೭||

ದುಃಖಸಂದೋಹಜಘಾತಿತ್ವಂ ಸಂಯೋಗಾದಿಹ ದೇಹಿನಾಂ ||
ತ್ಯಜಾನ್ಯೇನಂ ತತಃ ಸರ್ವಂ ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಕರ್ಮಭಿಃ ||೨೮||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ದೇಹಧಾರಿಗಳಾದ ಜೀವಗಳು ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳ ಸಂಯೋಗಸಂಬಂಧದಿಂದ ದುಃಖಸಮೂಹವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಆ ಪರವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ.

ವಿವರಣೆ:- ಜೀವನು ಸಕಲದುಃಖಪರಂಪರೆಯನ್ನನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕೆ "ಸಂಯೋಗಮೂಲಾ ಜೀವೇನ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ದುಃಖಪರಂಪರಾ" ಎನ್ನುವಂತೆ ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮರಸಿಕನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಮನೋವ್ಯಾಪಾರದಿಂದಲೂ ಮಚನವ್ಯಾಪಾರದಿಂದಲೂ ಕಾಯವ್ಯಾಪಾರದಿಂದಲೂ ಪರಪದಾರ್ಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತೇನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು ||೨೮||

ನಮೇ ನೃತ್ಯುಃ ಕುತೋ ಭೀತಿನ ಮೇ ನ್ಯಾಧಿಃ ಕುತೋ ವ್ಯಥಾ||
ನಾಹಂ ಬಾಲೋ ನ ವೃದ್ಧೋ ಹಂ ನ ಯುವೈತಾನಿ ಪುದ್ಗಲೇ||೨೯||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ನನಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲ; ಯಾವುದರಿಂದ ಭಯ
ವುಂಟಾಗುವುದು? ನನಗೆ ರೋಗವಿಲ್ಲ; ಯಾವುದರಿಂದ ದುಃಖವುಂಟಾ
ಗುವುದು? ನಾನು ಹುಡುಗನೂ ಅಲ್ಲ, ಮುದುಕನೂ ಅಲ್ಲ, ಯುವಕನೂ
ಅಲ್ಲ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಪುದ್ಗಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ವಿನರಣ:- ಅನರ್ಥವಾದ ರತ್ನವನ್ನು ಹಾಕಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ
ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ಆ ರತ್ನವನ್ನು ಹಾಕಿಡುವುದುಂಟಷ್ಟೆ.
ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯು ಮೊದಲು ಹೊಸದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬರುಬರುತ್ತ ಹಸ್ತಸ್ಪರ್ಶ
ದಿಂದ ಪಳಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಳಪುಂಟಾಗಿ ಬಲುಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಬಹು
ದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಹಳೆಯದಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವುದು. ಆಮೇಲೆ
ಬೇರೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಆ ರತ್ನವು "ಹೊಸದು,
ಮಧ್ಯಮಮಯದ್ದು, ಹಳೆಯದು" ಎಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಳಪು ಹೆಚ್ಚು
ಕಡಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ನಾಶವಾಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ.
ಅದರಂತೆ ದೇಹವೆಂಬ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂಬ ರತ್ನವಿರುವುದು. ಪೆಟ್ಟಿಗೆ
ಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದು ಹಳೆಯದು ಮೊದಲಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳುಂಟಾಗುವಂತೆ
ಪೂರಣ ಗಲನ ರೂಪವಾದ ಪುದ್ಗಲ-ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಾಲ ಯುವ ವೃದ್ಧಾಪಸ್ಥಿ
ಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯು ನಾಶವಾಗುವಂತೆ ದೇಹವು ಮೃತ್ಯುವಶ
ವಾಗುವುದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಗೆದ್ದಲುಹುಳ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಹಾನಿ
ಯೊದಗುವಂತೆ ದೇಹಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಧಿಯೊದಗುವುದು. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗಿರುವ
ರತ್ನಕ್ಕೆ ಅವಸ್ಥೆಗಳೂ ನಾಶವೂ ಹಾನಿಯೂ ಉಂಟಾಗದಿರುವಂತೆ ದೇಹ
ದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ಮೃತ್ಯುವೂ ರೋಗವೂ ಉಂಟಾ
ಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ದೇಹಕ್ಕುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ದೇಹವೇ ಬೇರೆ; ಆತ್ಮನೇ
ಬೇರೆ. ದೇಹಕ್ಕುಂಟಾಗುವ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಭೀತಿಯೂ ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ
ವ್ಯಥೆಯೂ ಆತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗಿಯು
ಭಾವಿಸುವನು ||೨೯||

ಭುಕ್ತೋಜ್ಜಿತಾ ನುಹುನೋಹಾನ್ಮಯಾ ಸರ್ವೇಷಿ ಪುದ್ಗಲಾಃ||
ಉಚ್ಛಿಷ್ಟೇಷ್ಟಿವ ತೇಷ್ವದ್ಯ ಮಮ ವಿಜ್ಞಸ್ಯ ಕಾ ಸ್ತೃಹಾ ||೩೦||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ನಾನು ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ
ಪುದ್ಗಲಗಳನ್ನೂ ಬಾರಿಬಾರಿ ಅನುಭವಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಎಂಜಲುಗಳಂತಿರುವ
ಆ ಪುದ್ಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಗಿರುವ ನನಗೆ ಆಶೆಯಾವುದು?

ವಿನರಣ:- ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮವು ಬಲಿಷ್ಠವಾ
ಗಿರುವುದು. ಆ ಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ
ಸಕಲ ಪುದ್ಗಲಗಳನ್ನೂ ದೇಹ ಭೋಜನಾದಿ ಭೋಗೋಪಭೋಗವಸ್ತುರೂಪ
ದಿಂದ ಹಲವುಸಾರ ಅನುಭವಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆತ್ಮನು ಅನುಭವಿಸದಿರುವ
ಪುದ್ಗಲಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಲಕರು
ತಾವು ತಿಂದ ಎಂಜಲನ್ನು ಮತ್ತೆ ತಿನ್ನುವರಲ್ಲದೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವನು
ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. "ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮಪರವಶನಾಗಿ ನಾನು ಇದುವರೆಗೆ
ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆ ಪುದ್ಗಲಗಳನ್ನು ದೇಹಾದಿರೂಪದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅನು
ಭವಿಸಿದ್ದರೂ ಈಗ ದೇಹಾತ್ಮಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರುವ ನನಗೆ ಎಂಜಲಿ
ನೆಂತಿರುವ ಆ ದೇಹಾದಿಪುದ್ಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಶೆಯುಂಟಾಗುವುದು?" ಈ
ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಧ್ಯಾನಿಯು ಅನಾದಿಸಂಸ್ಕಾರಬಲದಿಂದ
ಧನದೇಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿರುವ ಮೋಹವನ್ನು ದೂರಮಾಡು
ವನು ||೩೦||

ಕರ್ಮ ಕರ್ಮಹಿತಾಬಂಧಿ ಜೀವೋ ಜೀವಹಿತಸ್ಪೃಹಃ ||
ಸ್ವಸ್ವಪ್ರಭಾವಭೂಯಸ್ತ್ವೇ ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಕೋ ವಾ ನ ವಾಂಛತಿ||೩೧||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಕರ್ಮವು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದುದನ್ನು ಮಾಡು
ವುದು. ಜೀವವು ಜೀವದ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವುದು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಂತಮ್ಮ
ಶಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಾಗ ಯಾವನು ತಾನೆ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ ?

ವಿನರಣ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಹುಕಾಲದಿಂದ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾ
ಡುತ್ತಿರುವ ಇಬ್ಬರು ತತ್ಸುಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾ
ವಿಕವಾಗಿದೆ. ಯಾವನಿಗೆ ಯಾವಾಗ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ-ಪ್ರಭಾವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರು

ತ್ತದೋ ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸದಿರುತ್ತಾನೆಯೇ ? ಹೀಗೆಯೇ ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಹೋರಾಟವಿದೆ. ಆತ್ಮನು ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕರ್ಮವು ಅವನನ್ನು ಬಿಡದೆ ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನ ಔದಾರ್ಯಕಭಾವವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ನೂತನ ನೂತನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವುದು. ಆತ್ಮನು ಯೋಗ್ಯವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಸಾಧನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ತನಗೆ ಹಿತವಾದ ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಶಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಶಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಆಗ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಜೀವನಿಗೆ ನೂತನ ಕರ್ಮ ಬಂಧನವು ಕಡಮೆಯಾಗಿಯೂ ಕರ್ಮನಿರ್ಜರೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಸರ್ವಕರ್ಮವಿಮುಕ್ತನಾಗುವನು ||೩೧||

ಪರೋಪಕೃತಿಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ಸ್ವೋಪಕಾರಪರೋ ಭವ || ಉಪಕುರ್ವನ್ನರಸ್ಯಾ ಜ್ಞೋ ದೃಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕವತ್ ||೩೨||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಎಲೈ ಆತ್ಮನೆ! ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ದೇಹಾದಿಪರವಸ್ತುವಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವನೂ ಅಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ನೀನು, ವ್ಯವಹಾರಿಜನರಂತೆ, ಪರವಸ್ತುವಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆತ್ಮೋಪಕಾರದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪರನಾಗು.

ವಿನಿವರಣ:- ಲೌಕಿಕಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನು ತಿಳಿಯದೆ ತನ್ನ ಶತ್ರುವನ್ನು ಮಿತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಅವನಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ಶತ್ರುವೆಂದು ತಿಳಿದ ಬಳಿಕ ಅವನಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು "ನಾನು ಕ್ಷೇಮ" ಎನ್ನುವಂತೆ ತನ್ನ ಉಪಕಾರದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪರನಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ತನಗೆ ಅಹಿತಕಾರಿಯಾದ ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಹಿತಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಆತ್ಮಹಿತದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನಿ

ಡದೆ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿಗೆ ಉಪಕಾರ-ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನಿಯಾದಾಗ ಭೇದವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆ ದೇಹಾದಿಪರವಸ್ತುವು ತನಗೆ ಅಹಿತಕಾರಿ-ಶತ್ರುವೆಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಬಳಿಕ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ-ಆತ್ಮನಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪರನಾಗಬೇಕು. ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಪರವಸ್ತುವ್ಯಾ ಮೋಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆತ್ಮಹಿತದಲ್ಲಿ ದತ್ತಚಿತ್ತನಾಗಬೇಕೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೩೨||

ಗುರೂಪದೇಶಾದಭ್ಯಾಸಾತ್ಸಂವಿತ್ತೇಃ ಸ್ವಪರಾಂತರಂ || ೩೩ || ಜಾನಾತಿ ಯಃ ಸ ಜಾನಾತಿ ನೋಕ್ಷಸೌಖ್ಯಂ ನಿರಂತರಂ ||೩೪||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಯಾವನು ಗುರೂಪದೇಶದಿಂದಲೂ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೂ ಅನುಭವ-ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಮತ್ತು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ವಿನಿವರಣ:- ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುವಿನಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾಗಿ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಭವ್ಯಾತ್ಮನು ಮೊದಲು ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮವಸ್ತುಭೇದವನ್ನು ಸದ್ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಉಪದೇಶಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಾನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಸ್ವಪರವಸ್ತುಭೇದವನ್ನು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಪರಪದಾರ್ಥಾನುಭವವನ್ನು ತೊರೆದು ಸ್ವಾನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗಿ ಆತ್ಮಾನಂದರ ಸಾಸ್ವಾದನವನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಅಂಥವನು ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಸಾಸ್ವಾದನದಿಂದ ಶೀತೀಭೂತನಾಗಿರುವ ಭವ್ಯವರಪುಂಡರೀಕನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಸುಖದ ಪರಿಚಯವಾಗುವುದೆಂದು ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೩೩||

ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ ಸದಭಿಲಾಷಿತ್ವಾದಭೀಷ್ಟಜ್ಞಾಪಕತ್ವತಃ || ಸ್ವಯಂ ಹಿತಪ್ರಯೋಕ್ತೃತ್ವಾದಾತ್ಮೈವ ಗುರುರಾತ್ಮನಃ ||೩೪||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹಿತಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದಲೂ ಅಭೀಷ್ಟವಾದ ಮುಕ್ತಿಸುಖವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಸ್ವಹಿತದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಆತ್ಮನೇ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಗುರುವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಿನರಣ:- ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವುದಾದರೆ ತನ್ನ ಹಿತದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಅಭಿಲಾಷೆಯುಂಟಾದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಗುರುವು ಎಷ್ಟು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯದೆ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದ ಉಪಯೋಗವು ಬೇರೆಕಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಹಿತದಲ್ಲಿ ತಾನು ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಭವ್ಯಾತ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿತಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವನು ಆ ಹಿತವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನು ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ "ಆತ್ಮೈವ ಹ್ಯಾತ್ಮನೋ ಬಂಧುಃ" ಎನ್ನುವಂತೆ ಆತ್ಮನೇ ಆತ್ಮನಿಗೆ ವಾಸ್ತವವಾದ ಗುರುವು. ಇತರಗುರುವು ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿರುವನು ||೩೪||

ನಾಜ್ಞೋ ವಿಜ್ಞಾತ್ಸು ಮಾಯಾತಿ ವಿಜ್ಞೋ ನಾಜ್ಞಾತ್ಸು ವ್ಯುಚ್ಛತಿ || ನಿಮಿತ್ತನಾತ್ರನುನ್ಯಸ್ಮತ್ ಗತೇರ್ಥಮಾಸ್ತಿ ಕಾಯನತ್ ||೩೫||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಅಜ್ಞಾನಿಯು ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಅಜ್ಞಾನಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಾಸ್ತಿ ಕಾಯವು ಗಮನಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾಗಿರುವಂತೆ, ಬೇರೆಯವನಾದರೋ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಿನರಣ:- ತತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದಿರುವ ಅಜ್ಞಾನಿ-ಅಭವ್ಯನಿಗೆ ಬೇರೆ ಗುರುವು ಎಷ್ಟು ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವನು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಾನುಭವವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಿ-ಭವ್ಯಾತ್ಮನಿಗೆ ಬೇರೆ-ಗುರುವು ಉಪದೇಶಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಅವನು ಅತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣಗಳೆಂದು ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ

ವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಮಡಿಕೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ; ದಂಡ ಚಕ್ರ ಮೊದಲಾದುವು ಸಹಕಾರಿಕಾರಣಗಳು. ಜೀವದ ಮತ್ತು ಪುದ್ಗಲದ ಗಮನರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀವವೂ ಪುದ್ಗಲವೂ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ, ಧರ್ಮಾಸ್ತಿ ಕಾಯವು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು ಮುಖ್ಯ, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವು ಗೌಣ. ಕಾರ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳೂ ಬೇಕು. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಗುರುವು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ||೩೬||

ಅಭವಚ್ಛಿ ತ್ವಿಷ್ಟೇಪ ಏಕಾಂತೇ ತತ್ತ್ವಸಂಸ್ಥಿತಿಃ || ಅಭ್ಯಸ್ಯೇದಭಿಯೋಗೇನ ಯೋಗೀ ತತ್ತ್ವಂ ನಿಜಾತ್ಮನಃ ||೩೭||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಳವಳವಿಲ್ಲದಿರುವವನೂ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಯೋಗಿಯು ಏಕಾಂತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತತ್ಪರತೆಯಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕು.

ವಿನರಣ:- ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾನಂದರಸಾಸ್ವಾದನವನ್ನು ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಯೋಗಿಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಳವಳವಿಲ್ಲದವನಾಗಿಯೂ ತತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಜನವಾದ ಏಕಾಂತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತತ್ಪರತೆಯಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕು-ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ||೩೮||

ಯಥಾ ಯಥಾ ಸನಾಯಾತಿ ಸಂವಿತೌ ತತ್ತ್ವ ಮುತ್ತಮಂ || ತಥಾ ತಥಾ ನ ರೋಚಂತೇ ವಿಷಯಾಃ ಸುಲಭಾ ಅಪಿ ||೩೯||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಉತ್ತಮವಾದ ತತ್ತ್ವವು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವುದೋ ಹಾಗೆ ಹಾಗೆ ಸುಲಭವಿಷಯಗಳು ಕೂಡ ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿನರಣ:- ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಯೋಗಿಯು ಸ್ವಸಂಪೇದನ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಹಾಗೆಲ್ಲ ಸ್ಥಾನದಿಂದಾದ ಆತ್ಮಾನಂದವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಅದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋದಹಾಗೆಲ್ಲ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪರಾ

ಧೀನವಾದ ಸುಖವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಸ್ವಾಧೀನವಾದ ಸುಖವು ಕಡಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಸ್ವಾಧೀನಸುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೂ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಗಿಳಿಗೆ ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಹಾರವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಹಾರಸುಖವು ಪಂಜರದೊಳಗೆ ಹಣ್ಣು ಹಾಲು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದು ಪಂಜರದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೂ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆ ಸ್ವಾಧೀನ ಸುಖವು ಪರಾಧೀನಸುಖಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಹೇಳುವುದೇನು ? ಭೋಗೋಪಭೋಗವಸ್ತುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪರವಸ್ತುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಅತೀಂದ್ರಿಯವೂ ಆತ್ಮಾಧೀನವೂ ಆದ ಸುಖವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದುದೆಂದೂ ಆ ಆತ್ಮಸುಖಾನುಭವವು ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಕಡಮೆಯಾಗುವುದೆಂದೂ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೩೭||

ಯಥಾ ಯಥಾ ನ ರೋಚಂತೇ ವಿಷಯಾಃ ಸುಲಭಾ ಅಪಿ ||
ತಥಾ ತಥಾ ಸಮಾಯಾತಿ ಸಂನಿತ್ಯೌ ತತ್ತ್ವಮುತ್ತಮಂ ||೩೮||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಸುಲಭವಾಗಿರುವ ಭೋಗೋಪಭೋಗ ವಿಷಯಗಳೂ ಹೇಗೆಹೇಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಹಾಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಅತ್ಮತತ್ತ್ವವು ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದು.

ವಿನರಣ:- ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಹಿಂದೆ ಮುಂದಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗಿಯು ಸುಲಭವಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದಹಾಗೆಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುಭವವೂ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಸಮ್ಯಕ್ಗ್ರಂಥಿ ಜೀವನಿಗೆ-ಅಂತರಾತ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮಪರಿಚಯವಾದ ಮೇಲೆ ಬಾಹ್ಯಪರವಸ್ತುಗಳು ವಿಂಥವುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸುಖವು ಆತ್ಮಸ್ವಾನುಭೂತಿ ಸುಖದ ಮುಂದೆ ಅಕಿಂಚಿತ್ಕರಗಳು. ಈ ಸುಖದ ಅನುಭವವು

ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಕಡಮೆಯಾದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಅನಂತಸುಖದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ||೩೮||

ನಿಶಾನುಯತಿ ನಿಃಶೇಷಮಿಂದ್ರಜಾಲೋಪಮಂ ಜಗತ್ ||
ಸ್ಪೃಹಯತ್ಯಾತ್ಮಲಾಭಾಯ ಗತ್ಯಾನ್ಯತ್ರಾನುತಪ್ಯತೇ ||೩೯||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಯೋಗಿಯು ನಿಖಿಲಜಗತ್ತನ್ನು ಇಂದ್ರಜಾಲಕ್ಕೆ ಸದೃಶವನ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮಲಾಭಕ್ಕೆ ಆಶೆ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಗಮನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಶ್ಯಾತ್ಪಾಪ ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ವಿನರಣ:- ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನು ತಾನು ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯದೆ ಮಾಡಿರುವ ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಯಾತ್ಪಾಪ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಅಕಸ್ಮಾತ್-ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ತಪ್ಪುಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರಂತು ಪಶ್ಯಾತ್ಪಾಪ ಪಟ್ಟೇ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಯೋಗಿಯು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವವನಾಗಿ ಮೊದಲು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯದೆ ಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಯಾತ್ಪಾಪ ಪಡುವನಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕಾರಬಲದಿಂದ ಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಮನಸ್ಸು ಹೋದರೆ ಪಶ್ಯಾತ್ಪಾಪ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಆ ಪರವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ-ಬಾಹ್ಯಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಇಂದ್ರಜಾಲದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಇಂದ್ರಜಾಲಿಕನು ಇಂದ್ರಜಾಲದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಆತ್ಮಭಿನ್ನವಾದ ಪರವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವವೆಂದೂ ಆತ್ಮನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವವಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೩೯||

ಇಚ್ಛೈಕಾಂತಸಂವಾಸಂ ನಿರ್ಜನಂ ಜನಿತಾದರಃ ||
ನಿಜಕಾರ್ಯವಶಾತ್ಕಿಂಚಿದುಕ್ತ್ವಾ ವಿಸ್ಮರತಿ ದ್ರುತಂ ||೪೦||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ನಿಜನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜನರಿಲ್ಲದ ಏಕಾಂತವಾಸವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವಶದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ವಿವರಣೆ:- ಆತ್ಮಾನಂದ ರಸಾಸ್ವಾದನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವ ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಜನರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜನರಿಂದಲೇ ಅವರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವ ಸಂದರ್ಭವುಂಟಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಪನಸ್ಸಿನ ಚಲನೆಯಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹರ್ಷವಿಷಾದಗಳು ರಾಗದ್ವೇಷಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಯು ಜನರಿಲ್ಲದಿರುವ ಗಿರಿಗುಹೆ ಮೊದಲಾದ ಏಕಾಂತವಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅದನ್ನಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ "ನುಡಿ ಕಿರಿದಪ್ಪುದೂಟದೊಳರೋಚಕವಪ್ಪುದು ಬಾಹ್ಯಗೋಚ್ರಿಯೋಳ್ | ಸಿಡಿಮಿಡಿಯಪ್ಪುದಂತೆ ಬಹಿರಂಗದ ನೋಟಿಕೆ ಕಣ್ಣೊಲ್ಲವಾ || ಕಡುಪಿನ ಕಾಲ್ಗು ಳಾಟವಡಕೊಳ್ಳೊಳ್ಪುದು ಬುದ್ಧಿ ಮುಕ್ತಿಯಂ | ತುಡುಕುತುಮಿಪುರ್ವದಲ್ತೆ ಪರಮಾತ್ಮರತಂಗಪರಾಚಿತೇಶ್ವರಾ !" ಎನ್ನುವಂತೆ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಹಾಸೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ಧನ್ಯನಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಯಾರೊಡನೆ ಯಾದರೂ ಮಾತನಾಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭವೊದಗಿದಾಗ ಮಾತನಾಡಿ ಬಳಿಕ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಧ್ಯೇಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ||೪೦||

ಬ್ರುವನ್ನಪಿ ಹಿ ನ ಬ್ರೂತೇ ಗಚ್ಛನ್ನಪಿ ನ ಗಚ್ಛತಿ ||೪೧||
ಸ್ಥಿರೀಕೃತಾತ್ಮತತ್ತ್ವಸ್ತು ಪಶ್ಯನ್ನಪಿ ನ ಪಶ್ಯತಿ ||೪೧||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಯೋಗಿಯು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ ; ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ; ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ:- ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ತನಗೆ ಅತ್ಯಂತಪ್ರಿಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ದತ್ತಚಿತ್ತನಾಗಿರುವಾಗ ಬೇರೆಯವರು ಅವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿದರೆ ಅವನು ಮಾತನಾಡಿದರೂ ಅವನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯು ತನ್ನ ಆ ಅಭೀಷ್ಟವಸ್ತು

ವಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ತಾನು ಮಾತನಾಡಿರುವುದೇ ತನಗೆ ತಿಳಿಯದಿರುವುದುಂಟು. ಅಭೀಷ್ಟವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ತದೇಕಚಿತ್ತನಾಗಿದ್ದು ದಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಾನು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವುದುಂಟು. ಹಾಗೆಯೇ ಆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಇತರವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಬೋಧೆಯಾಗದಿರುವುದುಂಟು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮಾತನಾಡುವುದೂ ಎದ್ದು ನಡೆಯುವುದೂ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದುಕೊಂಡು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ ಉಂಟಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯು ಮಾತನಾಡುವ ನಡೆಯುವ ಮತ್ತು ನೋಡುವ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಮನುಷ್ಯನಾಗಲಿ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಾಗಲಿ ನಿಜವಾಗಿ-ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆಂದಾಗಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆಂದಾಗಲಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿರುವವನು ಅನಿರ್ವಾಹಪಕ್ಷದಿಂದ ಕಾರ್ಯವಶಾತ್ ಮಾತನಾಡಬೇಕಾದ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಮತ್ತು ನೋಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭವೊದಗಿದಾಗ ನುಡಿದರೂ ನಡೆದರೂ ನೋಡಿದರೂ ಅವನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯು ನುಡಿಯುವ ನಡೆಯುವ ಮತ್ತು ನೋಡುವ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ನಿಜವಾಗಿ-ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆಂದಾಗಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆಂದಾಗಲಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಧ್ಯಾನಿಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದರೂ ಅವನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೪೧||

ಕಿಮಿದಂ ಕೀದೃಶಂ ಕಸ್ಯ ಕಸ್ಮಾತ್ಕೇತೃವಿಶೇಷಯನ್ ||
ಸ್ವದೇಹನುಪಿ ನಾವ್ಯತಿ ಯೋಗೀ ಯೋಗಪರಾಯಣಃ ||೪೨||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರನಾದ ಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಈ ವಸ್ತುವಾವುದು ? ಎಂತಹುದು ? ಯಾರದು ? ಯಾವುದರಿಂದಂಟಾದುದು ? ಎಲ್ಲಿರುವುದು ? ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸದೆ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಕೂಡ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿನರಣ:- ಅಧ್ಯಾತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನಯನಾಗಿರುವ ಯೋಗಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವು ವಿಷಯವಾದರೂ ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ “ಇದೇನು ? ಇದಂತಹುದು ? ಯಾರದು ? ಯಾರಿಂದ ಬಂದುದು ? ಎಲ್ಲಿದೆ ?” ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವನು ಅದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚೇನು ? ಅವನು ಧ್ಯಾನಾರೂಢನಾಗಿರುವಾಗ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನೂ ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಾನೆ ||೪೨||

ಯೋ ಯತ್ರ ನಿಸಸನ್ನಾಸ್ತೇ ಸ ತತ್ರ ಕುರುತೇ ರತಿಂ ||
ಯೋ ಯತ್ರ ರಮತೇ ತಸ್ಮಾದನ್ಯತ್ರ ಸ ನ ಗಚ್ಯತಿ ||೪೩||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಯಾವನು ಎಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಎಲ್ಲಿ ವಿನೋದಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿನರಣ:- ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾನೋ ತನ್ನ ಊರೆಂದು ಅಲ್ಲೇ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಿನೋದಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆ ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೋಕಾನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯ. ಇದರಂತೆ ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಯೋಗಿಯು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ-ಲೀನನಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲೇ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮಭಿನ್ನವಾದ ಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿನೋದಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿನೋದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯವೂ ಕರ್ಮಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಆದ ಪರಾಧೀನಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಅತೀಂದ್ರಿಯವೂ ಕರ್ಮನಿರ್ಜರೆಗೆ ಕಾರಣವೂ ಆದ ಅತ್ಯಾಧೀನಸುಖವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದುದೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ತತ್ಪರನಾಗಿದ್ದು ಆನಂದಪಡುವ ಯೋಗಿಯು ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದಪಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೪೩||

ಅಗಚ್ಯಂಸ್ತದ್ವಿಶೇಷಾಣಾನುನಭಿಜ್ಞಶ್ಚ ಜಾಯತೇ ||
ಅಜ್ಞಾತತದ್ವಿಶೇಷಸ್ತು ಬಧ್ಯತೇ ನ ವಿಮುಚ್ಯತೇ ||೪೪||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆತ್ಮಧ್ಯಾನಿಯು ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಹ್ಯ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ವಿಷಯಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನಾಗಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದವನಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿನರಣ:- ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿನೋದಿಸುವ ಯೋಗಿಯು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಗ ಆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇಕೆ ? ಅವನು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಪರಮ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದ ವಿಶೇಷವಿಮರ್ಷೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಪರವಸ್ತುವಿಶೇಷಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಆತ್ಮವಸ್ತುವಿಶೇಷಗಳನ್ನಾಗಲಿ ತಿಳಿಯದೆ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಪರಮಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗೈಕನಿರತನಾದ ಯೋಗಿಗೆ ನೂತನಕರ್ಮಗಳು ಬಂಧವಾಗದೆ ಪುರಾತನ ಕರ್ಮಗಳ ವಿಮೋಚನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ||೪೪||

ಪರಃ ಪರಸ್ತತೋ ದುಃಖಮಾತ್ಮೈನಾತ್ಮಾತತಃ ಸುಖಂ ||
ಅತ ಏವ ಮಹಾತ್ಮಾನಸ್ತನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಕೃತೋದ್ಯಮಾಃ ||೪೫||

ಭಾವಾರ್ಥ:- ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುವು ಪರವಸ್ತುವೇ ಆಗಿದೆ ; ಅದರಿಂದ ದುಃಖವುಂಟಾಗುವುದು. ಆತ್ಮನು ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ; ಅವನಿಂದ ಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮಹಾತ್ಮರುಗಳು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿನರಣ:- ದೇಹ ಧನ ಪುತ್ರ ಕಳತ್ರಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಪರವಸ್ತುಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮನು ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತು ಆ ಪರವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರವುಳ್ಳವನಾದರೆ ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗುವುದು. ಪರಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನೂ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಆತ್ಮನೇ ಆತ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನಿಂದಲೇ ತನಗೆ ಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ತೀರ್ಥಂಕರರು ಮೊದಲಾದ ಮಹಾತ್ಮ

ರುಗಳು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಕರ್ಮಬಂಧನವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿವಿಧತಪಸ್ಸು ಧ್ಯಾನ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದರು ||೪೫||

**ಅವಿದ್ಯಾನ್ ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯಂ ಯೋಭಿನಂದತಿ ತಸ್ಯ ತತ್ ||
ನ ಚಾತು ಜಂತೋಃ ಸಾಮೀಪ್ಯಂ ಚತುರ್ಗತಿಷು ಮುಂಚತಿ ||೪೬||**

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಜಡ-ಪುದ್ಗಲ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕುಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದ್ರವ್ಯವು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಯಾವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾನೋ ಆ ಪ್ರೀತಿಸಲ್ಪಡುವವನು ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗದೆ ಅವನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಪಶುಗಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಲೋಕಾನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯ. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವ ಯಾವ ಬಹಿರಾತ್ಮನು ಧನ ದೇಹಾದಿ ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನನ್ನು ಅದು ನರಕ ತೀರ್ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನದೇವಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತದೆ. ಹೇಯೋಪಾದೇಯಜ್ಞಾನ ಶೂನ್ಯನಾದ ಬಹಿರಾತ್ಮನು ದೇಹವೇ ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ದೀರ್ಘ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೪೬||

**ಆತ್ಮಾನುಷ್ಠಾನನಿಷ್ಠಸ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಬಹಿಸ್ಥಿತೇಃ ||
ಜಾಯತೇ ಪರಮಾನಂದಃ ಕಶ್ಚಿದ್ಯೋಗೇನ ಯೋಗಿನಃ ||೪೭||**

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆತ್ಮಧ್ಯಾನಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ಪರನೂ ವ್ಯವಹಾರ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಹೊರಗಿರುವವನೂ ಆದ ಯೋಗಿಗೆ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಒಂದು ನೊಂದು ಪರಮಾನಂದವುಂಟಾಗುವುದು.

ವಿವರಣೆ:- ಆತ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನೂ ಧನ ದೇಹಾದಿ ಪರವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರೃಥಕ್ಯಾಗಿರುವವನೂ ಆದ ಪರಮಯೋಗಿಗೆ ಯೋಗದಿಂದ-ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಪರಮಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ ಪರಮಾನಂದವುಂಟಾಗು

ವುದು. ಅಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿರುವವನು "ಅಮೃತವು ಬಹು ರುಚಿಯಾಗಿದೆ" ಎಂದಿಷ್ಟು ಹೇಳಬಲ್ಲನಲ್ಲದೆ ಅದು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾರನೋ ಹಾಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಸಿಕನಾದ ಯೋಗಿಗೆ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಯಾವ ಪರಮಾನಂದವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದೋ ಅದರ ಯಥಾರ್ಥಸ್ವರೂಪವು ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದೆಂದೂ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೪೭||

**ಅನಂದೋ ನಿರ್ದಹತ್ಯುದ್ಧಂ ಕರ್ನೇಂಧನಮನಾರತಂ ||
ನ ಚಾಸೌ ಖಿದ್ಯತೇ ಯೋಗೀ ಬಹಿದುಃಖೇಷ್ವಚೇತನಃ ||೪೮||**

ಭಾವಾರ್ಥ:- ಆ ಅನಂದವು ಯಾವಾಗಲೂ ಬಲವಾದ ಕರ್ಮವೆಂಬ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಗಿಯು ಬಾಹ್ಯದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಖೇದವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ:- ಅಂತರಾತ್ಮನಾದ ಪರಮಯೋಗಿಗೆ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗ ರೂಪವಾದ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಪರಮಸಮಾಧಿಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಆ ಪರಮಾನಂದವು ಬಲವಾದ ಕರ್ಮವೆಂಬ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮವು ತನ್ನ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ನಿಯತಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಅದನ್ನು ಆತ್ಮನಿಂದ ಪೃಥಕ್ಕರಿಸುವುದು ಆ ಪರಮಾನಂದದ ಫಲ ಅಥವಾ ಪ್ರಯೋಜನ. ಈ ಪರಮಾನಂದರಸಾಸ್ವಾದನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಯೋಗಿಯು ದೇಹಾದಿಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಬಾಹ್ಯದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಆ ದುಃಖಗಳಿಂದ ಖೇದಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಹವೇ ಬೇರೆ, ಆತ್ಮನೇ ಬೇರೆಯೆಂದು ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗಿರುವ ಪರಮಯೋಗಿಯು ಜಡ-ಪುದ್ಗಲರೂಪವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಪುದ್ಗಲರೂಪವಾದ ದೇಹಕ್ಕುಂಟಾಗುವ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಬಾಧಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ||೪೮||

**ಅವಿದ್ಯಾಭಿದುರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಂ ಜ್ಞಾನಮಯಂ ನುಹತ್ ||
ತತ್ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯನ್ಯಂ ತದಿಷ್ಟನ್ಯಂ ತದ್ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯನ್ಯಂ ಮುನುಕ್ಷುಭಿಃ ||೪೯||**

ಭಾನಾರ್ಥ:- ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೂ ಜ್ಞಾನಮಯವೂ ಆದ ಮಹಾ ಜ್ಯೋತಿಯು ಅವಿದ್ಯೆಗೆ ವಜ್ರಾಯುಧವಾಗಿರುವುದು. ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ಆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು; ಅದನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಬೇಕು; ಅದನ್ನು ನೋಡಬೇಕು.

ವಿವರಣೆ:- ಲೌಕಿಕತೇಜಸ್ಸು ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದು. ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ತೇಜಸ್ಸಾದರೂ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಹೇಯೋಪಾದೇಯಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಮಹೋತ್ಕೃಷ್ಟತೇಜಸ್ಸು. ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ವಜ್ರಾಯುಧದಂತೆ ಈ ಜ್ಞಾನತೇಜಸ್ಸು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಜ್ರಾಯುಧಸಮಾನವಾಗಿರುವುದು. ಸರ್ವಕರ್ಮ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಚ್ಛಿಸುವವರು ಆ ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಯಸಬೇಕು. ಸ್ವಪರಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಆ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕು ||೪೯||

ಜೀವೋನ್ಮಃ ಪುದ್ಗಲಶ್ಚಾನ್ಯ ಇತ್ಯಸೌ ತತ್ತ್ವಸಂಗ್ರಹಃ ||
ಯದನ್ಯದುಚ್ಯತೇ ಕಿಂಚಿತ್ ಸೋಸ್ತು ತಸ್ಯೈವ ವಿಸ್ತರಃ ||೫೦||

ಭಾನಾರ್ಥ:- ಜೀವವು ಬೇರೆ; ಪುದ್ಗಲವು ಬೇರೆ; ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೇನಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಅದೇ ತತ್ತ್ವಸಂಗ್ರಹದ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ:- ಇದುವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ-ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-ಬೇತನಾಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಜೀವನು ದೇಹಾದಿ ನಿಖಿಲ ಪರವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ರೂಪ ರಸ ಗಂಧ ಸ್ಪರ್ಶ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಜಡ-ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯವು ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರವಾಹರೂಪದಿಂದ ಬೆಸೆಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಬೆಸೆಗೊಂಡು ದೇಹಾತ್ಮಭೇದವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಚೇಣದಿಂದ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಪರಮಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟು

ಹೋಗಿ ಆತ್ಮನು, ಒರೆಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಖಡ್ಗದಂತೆ, ದೇಹಕವಚದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗುವನು. ಹಾಗೆ ಬೇರೆಯಾಗುವಿಕೆಯೇ ಮುಕ್ತಿಯೆಂಬುದು. ಅದೇ ಸಕಲಜಿವಾತ್ಮರ ಪರಮಧ್ಯೇಯವಾಗಿರುವುದು. ಬೇರೆ ಪರ್ಣನೆಗಳಿಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಆ ಜೀವಪುದ್ಗಲತತ್ತ್ವದ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧಾತ್ಮತತ್ತ್ವದ ವಿಸ್ತೃತವರ್ಣನೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||೫೦||

ಇಷ್ಟೋಪದೇಶಮಿತಿ ಸಮ್ಯಗಧೀತ್ಯ ಧೀಮಾನ್ |
ಮಾನಾಪಮಾನಸಮತಾಂ ಸ್ಯಮತಾದ್ವಿತನ್ಯ ||
ಮುಕ್ತಾಗ್ರಹೋ ವಿನಿವಸನ್ ಸಜನೇ ವನೇ ವಾ |
ಮುಕ್ತಿಶ್ರಿಯಂ ನಿರುಪಮಾನುಪಯಾತಿ ಭವ್ಯಃ ||೫೧||

ಬುದ್ಧಿ ಮಂತನಾದ ಭವ್ಯಾತ್ಮನು ಈ ಇಷ್ಟೋಪದೇಶ-ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾನಾಪಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಭಾವವನ್ನಿಟ್ಟು ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜನರಿರುವಲ್ಲಾಗಲಿ ವನದಲ್ಲಾಗಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವನಾಗಿ ಉಪಮಾರಹಿತವಾದ ಮುಕ್ತಿಶ್ರೀಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

ಇಂತು ಇಷ್ಟೋಪದೇಶಗ್ರಂಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಪಂಡಿತರತ್ನ ಎತೂರು ಶಾಂತಿರಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು

ಜನನ : 1888

ಮರಣ : 1952

ಎತೂರು ಶಾಂತಿರಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅದರ್ಶ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪುರುಷ, ಸದಾ ಚಾರ ಸಂಪನ್ನ, ನಿಗರ್ವಿ, ನಿರಸೂಯ, ಬಹುಭಾಷಾವಿದ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತ, ಸರಸ ಸಜ್ಜ ನಿಕೆಯ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿ, ಸಮಾಜಸೇವಕ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸ, ಶುದ್ಧ, ನಿರ್ಮಲ, ಪವಿತ್ರರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದವರು. ಹೆಸರಿಗಾಗಿ, ಹಣಕ್ಕಾಗಿ, ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದೂ ಬಾಳಿದವರಲ್ಲ. ಅವರ ಜೀವನವನ್ನು ಸಮಾಜ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗೊಂದೇ ಮುಡುಪಾಗಿಟ್ಟು ದುಡಿದವರು, ಗುರಿಯತ್ತ ನಡೆದವರು. ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ ಅಪಾರವಾದುದು, ಅತಿಶಯವಾದುದು. ಧರ್ಮ, ನೀತಿ, ಸ್ತೋತ್ರ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಆಚಾರ, ಪೂಜಾಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ—ಹೀಗೆ ಇವರ ಕೃತಿಗಳ ಹರವು, ಇವು ಈಗ ದೊರೆತಿರುವಂತೆ 50ಕ್ಕೂ ಮೀರಿವೆ; ಇವರ ಭಾಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಲೇಖನಗಳು 77ಕ್ಕೂ ಮೀರಿವೆ. ಇವರ ಕೃತಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಮೇರು ಕೃತಿ ಆಚಾರ್ಯ ಜನಸೇನ-ಗುಣಭದ್ರರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ 'ಮಹಾ ಪುರಾಣ', ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳುಳ್ಳ ಈ ಮೇರುಕೃತಿಯನ್ನು ಸರಳ ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಭಾವಾರ್ಥ'ವನ್ನು ಮೂಲದ ಯಾವುದೊಂದು ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಬರೆದು, ಕನ್ನಡದ ಜನತೆಗೆ ನೀಡಿ ಮಹೋಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಆಕರಗ್ರಂಥ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಕನ್ನಡ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಿಯಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚಾರಕರಾಗಿ ಅನೋಘ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದವರು. 'ವಿಶ್ವಬಂಧು' ಹಾಗೂ 'ವಿವೇಕಾಭ್ಯುದಯ' ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಜನಕರು. ಎತೂರು ಶಾಂತಿರಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ—ಬಹುಶಃ ಏಕೈಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಇವರ ಅಪಾರ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ ಗುರುಮನೆಗಳಿಂದ ಸಂದ ಗೌರವಗಳಲ್ಲದೆ, ಅರಮನೆಯಿಂದಲೂ ಮೊದಲು ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್‌ರೆಂದೂ, ಅನಂತರ ಆಸ್ಥಾನ ಮಹಾವಿದ್ವಾನ್‌ರೆಂದೂ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, 'ಪಂಡಿತರತ್ನ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಪಡೆದ ಸಮಾಜದ ಪ್ರೀತಿ, ಆದರ, ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಹಿರಿಯ ಅದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿ.